

Ongevalsonderzoeken bij Defensie - een internationaal perspectief

Een rechtsvergelijkend oriënterend onderzoek naar Defensie-interne ongevalsonderzoeken en het gebruik van gegevens daaruit in strafrechtelijke procedures in België, Canada, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland.

Den Haag 17 oktober 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1.	Aanleiding voor het onderzoek	3
1.2.	Onderzoeksvragen	3
1.3.	Onderzoeksmethode	3
1.4.	Samenvatting	4
2.	Beantwoording van de questionnaire per land	
2.1.	België	7
2.2.	Canada	11
2.3.	Denemarken	15
2.4.	Duitsland	17
2.5.	Frankrijk	19
2.6.	Noorwegen	22
2.7.	Verenigd Koninkrijk	24
2.8.	Verenigde Staten	28
2.9.	Zweden	32
2.10.	Zwitserland	35
	Achtergrondinformatie	37

1. Inleiding

Defensie is en voelt zich verantwoordelijk voor een goede bedrijfsveiligheid. Indien zich onverhoopt een ongeval voordoet wordt daarnaar een gedegen onderzoek ingesteld, met het oogmerk om lering te trekken uit het voorval en om maatregelen te treffen om herhaling te voorkomen. Daarnaast is bij sommige ongevallen de situatie aan de orde dat er mogelijk een strafbaar feit is begaan, op grond waarvan het Openbaar Ministerie een strafrechtelijk onderzoek instelt. Het is vanzelfsprekend geboden dat deze onderscheiden onderzoeken, die elk een eigen doel dienen, ieder voor zich op een goede wijze kunnen worden uitgevoerd en elkaar waar mogelijk ondersteunen.

In het overleg tussen de minister van Defensie en de Tweede Kamer is de vraag is aan de orde gekomen hoe de relatie tussen deze onderscheiden onderzoeken in andere landen is geregeld, in het bijzonder waar het gaat om het door strafrechtelijke instanties kunnen vorderen van informatie uit Defensie-interne onderzoeken. Naar aanleiding daarvan heeft een oriënterend onderzoek plaatsgevonden, waarvan deze rapportage verslag doet. Naast de door het Kamerlid Bosman (VVD) voorgestelde landen, te weten Canada, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland, zijn ook vijf andere landen waarmee Nederland nauw samenwerkt in het onderzoek betrokken, te weten België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Noorwegen.

1.2. Onderzoeksvragen

De volgende zes onderzoeksvragen zijn gehanteerd:

1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grote) bedrijfsongevallen ?
2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?
3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?
4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf in strafrechtelijke zin belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?
5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen ?
6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

1.3. Onderzoeksmethode.

De onderzoeksvragen zijn door middel van een 'questionnaire' schriftelijk voorgelegd aan de juridische afdelingen c.q. instanties van de Ministeries van Defensie van de hiervoor genoemde landen. Na ontvangst van de antwoorden zijn waar nodig schriftelijk aanvullende vragen ter verduidelijking gesteld en is nader literatuuronderzoek gedaan. In enkele situaties hebben de onderzoekers met vertegenwoordigers van de Ministeries van Defensie en nationale vervolgingsautoriteiten over de uitvoeringspraktijk gesproken.

1.4. Samenvatting

a. In hoofdstuk 2 zijn de antwoorden per land verwoord. Zoals bij lezing zal blijken zijn er overeenkomsten tussen de landen, maar ook relevante verschillen. Die verschillen zijn veelal terug te voeren op de landspecifieke 'rechtshistorie' en 'rechtscultuur', deels samenhangend met de verschillen tussen 'civil law' en 'common law'-stelsels. Ook zijn er relevante verschillen in procedures en de mate van detail waarmee de procedures per land in wetten of lagere regelingen is vastgelegd, waarbij opvalt dat in 'common law'-landen de procedures in groot detail zijn 'uitgeschreven'. Waar mogelijk is bij de antwoorden naar de nationale wet- en regelgeving verwezen, voor zover openbaar toegankelijk. In deze paragraaf worden de uitkomsten van het onderzoek samengevat.

b. In dit oriënterend onderzoek staat primair de vraag centraal hoe de naar aanleiding van een (ernstig) bedrijfsongeval bij een Defensieorganisatie te houden onderzoeken zich tot elkaar verhouden. Zeker daar waar de dood of ernstig letsel en/of ernstige materiële schade aan de orde is, is veelal sprake van een:

- strafrechtelijk onderzoek, om te bezien of er één of meerdere strafbare feiten aan het voorval ten grondslag hebben gelegen en of er een noodzaak bestaat tot strafrechtelijke vervolging;
- ongevalsveiligheidsonderzoek, om te bezien welke oorzaken van organisatorische (inbegrepen de 'cultuur') en technische aard aan het voorval ten grondslag hebben gelegen, (ook) met de intentie om van het voorval te leren en herhaling in de toekomst te vermijden;
- intern administratief c.q. tuchtrechtelijk onderzoek, om te bezien of er binnen de organisatie corrigerende c.q. sanctionerende maatregelen moeten worden getroffen, o.m. ten aanzien van betrokken medewerkers.

c. In alle onderzochte landen heeft het strafrechtelijk onderzoek een relatieve voorrang boven het ongevalsveiligheidsonderzoek en de andere interne onderzoeken.¹ Veelal is het zo dat opsporingsambtenaren (bijvoorbeeld van de (militaire) politie) als eerste op de plaats van het voorval zijn en een aanvang maken met het technisch onderzoek en het horen van getuigen / betrokkenen, nog vóórdat deze in de andere onderzoeken worden gehoord. Ook geldt in alle landen als hoofdregel dat er tussen strafrechtelijke - en andere onderzoekers een nauwe samenwerking wordt beoogd. In de situatie dat er al een aanvang is gemaakt met een ongevalsveiligheids- of intern onderzoek geldt in alle onderzochte landen voor deze onderzoekers de verplichting om, indien bij hen het vermoeden van een strafbaar feit ontstaat, alsdan onmiddellijk de justitiële autoriteiten te waarschuwen, veelal in combinatie met het (tijdelijk) onderbreken van het technische of interne onderzoek. In het algemeen geldt dan vervolgens dat de justitiële autoriteiten in overleg met de Defensie-autoriteiten bepalen of en op welke wijze de andere onderzoeken doorgang kunnen vinden.

d. Waar het gaat om 'bewijsmateriaal' kan een onderscheid worden gemaakt tussen 'technisch' bewijsmateriaal, zoals fysieke objecten, brokstukken en dergelijke, enerzijds, en de door de onderzoekers van personen afgenomen verklaringen, anderzijds. Het algemene beeld is dat het 'technisch' bewijsmateriaal voor alle typen onderzoeken beschikbaar is en dat er geen beperkingen zijn voor de uitwisseling ervan. In de meeste landen zijn ook de hoorverslagen van het ongevalsveiligheidsonderzoek toegankelijk c.q. opvraagbaar voor de justitiële autoriteiten, maar gelden de hierna te bespreken beperkingen ten aanzien van het gebruik daarvan in een strafrechtelijke procedure.

e. Bij ongevalsveiligheidsonderzoeken staat niet de schuld van een betrokkene, maar de toedracht centraal, ook en vooral om van het ongeval te leren en herhaling ervan te voorkomen. Daarbij is van belang dat getuigen / betrokkenen zich 'vrij' voelen om te verklaren, zonder vrees dat de verklaring ook in een straf- of tuchtrechtelijke context kan worden gebruikt. Voor het antwoord

¹ In Zweden is weliswaar bij een samenloop van onderzoeken van de SHK en het OM geen sprake van 'prioritering' in de onderlinge verhouding, maar rust op de SHK de verplichting om onderzoeksdossiers (inbegrepen verklaringen) aan de politie c.q. het OM over te dragen, indien er een vermoeden van een strafbaar feit, dat waarschijnlijk tot oplegging van een zwaardere straf dan een boete zal leiden, aan de orde is.

op de vraag of een in een ongevalsveiligheids- of intern onderzoek afgelegde verklaring ook in een strafrechtelijke procedure jegens die zelfde persoon kan worden gebruikt, is het zgn. 'nemo tenetur' beginsel van belang. In de volledige Latijnse uitdrukking: 'Nemo contra se edere tenetur' – niemand is gehouden tegen zichzelf te verklaren – en, daarvan afgeleid: 'nemo tenetur se ipsum accusare' – niemand is gehouden zichzelf te beschuldigen. Deze beginselen hebben een lange historische geschiedenis, maar zijn ook nu nog van belang, zowel in landen met een zgn. continentaal ('civil law') rechtsstelsel als landen met een 'common law'-traditie. Zo zijn ze expliciet opgenomen in artikel 14 lid 3 sub g van het Internationaal Verdrag voor Burgerlijke en Politieke Rechten, in de vorm van het recht op de garantie 'om niet te worden gedwongen tegen zichzelf te getuigen of een bekentenis af te leggen'. Waar het gaat om de Europese Verklaring van de Rechten van de Mens heeft het Europese Hof in Straatsburg geoordeeld dat in de in artikel 6 EVRM opgenomen formule: 'een ieder tegen wie een (strafrechtelijke) vervolging is ingesteld' besloten ligt dat een ieder het recht heeft om te zwijgen, alsook het recht heeft om zichzelf niet te belasten.² In een latere procedure oordeelde het Hof dat de algemene vereisten voor een 'eerlijk proces', zoals vervat in artikel 6 EVRM, ook het recht om zichzelf niet te belasten omvatten. Voorts oordeelde het Hof dat het openbaar belang niet rechtvaardigt dat verklaringen, die onder dwang in een niet-gerechtigde procedure zijn verkregen, in een daaropvolgende strafrechtelijke procedure worden gebruikt om de verdachte daarmee te belasten, tegen diens wil in.³

f. Het is hierbij wel van belang op te merken dat het verbod op het *gebruik* van een in een ongevalsveiligheidsonderzoek afgelegde zelfincriminerende verklaring in een daaropvolgende strafrechtelijke procedure – in concreto als bewijs - nog niet impliceert dat het Openbaar Ministerie of andere justitiële autoriteiten ook niet over dergelijke verklaringen zouden kunnen of mogen *beschikken*. Zo zijn justitiële autoriteiten in alle onderzochte landen, m.u.v. Noorwegen en de Verenigde Staten, formeel bevoegd om de onderzoeksgegevens van ongevalsveiligheidsonderzoeken op te vragen.⁴

g. De wijze waarop de onder e. genoemde rechtsbeginselen in (Defensie-) regelgeving zijn geëxpliciteerd verschilt in relevante mate per land. Enkele concrete voorbeelden:

- In België bestaat de mogelijkheid om desgewenst bij interne onderzoeken in anonimiteit verklaringen af te leggen, maar geldt overigens een absolute voorrang van het strafrechtelijk onderzoek.

- Canada en het Verenigd Koninkrijk kennen enerzijds de plicht om bij een ongevalsveiligheidsonderzoek (in voorkomend geval onder ede) waarheidsgetrouw en derhalve mogelijk zelfincriminerend te verklaren en, daarmee samenhangend, het aan justitiële autoriteiten gerichte verbod om de in een ongevalsveiligheidsonderzoek afgelegde verklaringen in enige daaropvolgende straf- of tuchtrechtelijke procedure te benutten.⁵ De aldus verkregen gegevens kunnen overigens wel in een arbeidsrechtelijke context worden gebruikt.

- In Denemarken voorziet de interne regelgeving voor militaire ongevalsonderzoekscommissies erin dat de militaire aanklager in het algemeen de beschikking krijgt over het rapport van het ongevalsveiligheidsonderzoek ten behoeve van de strafrechtelijke procedure en kan vertrouwen op de feiten, zoals door de onderzoekscommissie vastgesteld. In een strafrechtelijke procedure wordt de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de mens gerespecteerd, in de zin dat tijdens een intern onderzoek afgelegde zelfincriminerende verklaringen niet worden gebruikt.

- in Duitsland en de Verenigde Staten bestaat de systematiek van een 'cautie', waarbij de betrokkene wordt gewaarschuwd dat hij niet verplicht is te antwoorden, indien hij zich daardoor zelf (en soms ook anderen) mogelijk zou blootstellen aan straf- (en soms ook tucht-) rechtelijke vervolging.

² EHRM 25 februari 1993 (Funke t. Frankrijk), r.o. 44.

³ EHRM 17 december 1996 (Saunders t. Verenigd Koninkrijk), r.o. 74.

⁴ Naar verluidt is de strafvorderlijke bevoegdheid tot het opvragen van dergelijke gegevens in Noorwegen niet wettelijk geregeld. In de VS kan alleen de zgn. 'geprivilegieerde informatie' niet door justitiële autoriteiten worden opgevraagd.

⁵ Met de uitzondering dat zulks weer wel mogelijk is indien betrokkene wordt verdacht van het plegen van meened c.q. het afleggen van tegenstrijdige verklaringen.

- In Frankrijk wordt het personeel voorafgaand aan een intern onderzoek niet gewezen op een zwijg- of verschoningsrecht of op het feit dat de openbare aanklager, gebruikmakend van zijn strafvorderingsbevoegdheden, de resultaten van het interne onderzoek kan opvragen. De EHRM-jurisprudentie geldt in Frankrijk evenwel vanzelfsprekend ook.
- de Verenigde Staten kennen (als enige) de systematiek van de 'belofte' aan een getuige/betrokkene om specifieke 'in vertrouwelijkheid' afgelegde verklaringen uitsluitend voor ongevalspreventie-doeleinden te gebruiken. Deze informatie wordt dan ook niet met justitiële autoriteiten gedeeld.
- in Zweden bestaat een (beperkte) garantie van vertrouwelijkheid van de bij de Zweedse Onderzoeksraad afgelegde verklaringen; deze geldt echter niet in geval van strafbare feiten waarvoor naar verwachting een gevangenisstraf zal worden opgelegd.
- In Zwitserland vindt er een zeer nauwe samenwerking tussen strafrechtelijke en overige onderzoekers plaats, waarbij informatie wordt uitgewisseld. Zelfincriminerende verklaringen worden alleen met toestemming van de betrokkene in een strafrechtelijke procedure gebruikt.

h. De omstandigheid dat het 'nemo tenetur'-beginsel in een land niet in (Defensie-) regelgeving is geëxpliciteerd wil overigens geenszins zeggen dat het in concrete gevallen niet zal worden gerespecteerd. Immers, op grond van de algemene werking van het beginsel en/of van de vigerende nationale c.q. internationale jurisprudentie zal een Openbaar Ministerie terughoudend zijn om die verklaringen als bewijs in te brengen, respectievelijk zal de strafrechter beperkingen opleggen aan het gebruik en de bewijskracht ervan.

i. Waar het gaat om het in een strafrechtelijke procedure inbrengen van verklaringen uit ongevalsveiligheids- of interne onderzoeken van *andere* personen dan de verdachte geldt dat daar in het algemeen geen beletselen zijn. Uitzonderingen daarop zijn het Verenigd Koninkrijk en Canada, waar als hoofdregel geldt dat géén van de in een ongevalsveiligheidsonderzoek afgelegde verklaringen in een straf- en/of tuchtrechtelijke procedure kunnen worden ingebracht, en de Verenigde Staten, waar als hoofdregel geldt dat specifieke 'in vertrouwelijkheid' afgelegde verklaringen – ook van anderen dan een verdachte - uitsluitend voor ongevalspreventie-doeleinden kunnen worden gebruikt en ongevalsveiligheidsrapportages in het algemeen niet voor tuchtrechtelijke procedures en andere vormen van sanctionering kunnen worden gebruikt.

De onderzoekers zijn hun collegae in de deelnemende landen zeer erkentelijk voor de medewerking aan dit oriënterend onderzoek.

Den Haag, 17 oktober 2019

mr J.P. Spijk MA

Brigade-Generaal van de Militair Juridische Dienst b.d.

mr B.F.M. Klappe

Kolonel van de Militair Juridische Dienst b.d.

Beantwoording van de questionnaire per land

2.1. België

2.1.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

a. Onmiddellijk na een ongeval of incident waarbij het Ministerie van Defensie is betrokken moet een onderzoeksdossier worden geopend. Een rapport volstaat indien het ongeval of incident niet zeer ernstig is. Een volledig onderzoek dient plaats te vinden indien het ongeval of incident van buitengewone aard is, heeft geresulteerd in de dood, zwaar lichamelijk letsel of ernstige materiële schade of indien een derde partij betrokken is, zoals in het geval van een aanrijding. Indien noodzakelijk wordt een Commissie van onderzoek⁶ belast met het onderzoek.⁷

Het onderzoeksdossier wordt samengesteld door de onderdeelscommandant, onder verantwoordelijkheid van de commanderend officier:

- onder wiens bevel de verdachte of het slachtoffer van het ongeval of incident werkzaam is, c.q.
- die verantwoordelijk is voor het roerend- of onroerend goed dat verloren is gegaan, beschadigd is geraakt of dat de schade heeft veroorzaakt, respectievelijk
- van de faciliteiten waar het ongeval of incident heeft plaatsgevonden.

Afhankelijk van de ernst van de gebeurtenis wordt het ongevalsonderzoek uitgevoerd door een 'preventie-assistent' of door een 'preventie-adviseur' in samenwerking met de betrokken lijnmanager.

b. Onderzoeken naar bedrijfsveiligheidsincidenten in het buitenland worden altijd ter plaatse verricht. De ter plaatse aanwezige commandant zal ten minste een lid aanwijzen die de taken van preventie-assistent zal verrichten in het operatiegebied. Het onderzoeksrapport wordt aangeboden aan de commanderend officier. Deze besluit welke maatregelen dienen te worden genomen, op basis van een door hem op te maken 'plan van actie'. Binnen tien dagen na het incident moet de commanderend officier een gedetailleerd rapport sturen naar de arbeidsinspectie (ILE) indien het een (zeer) ernstig bedrijfsongeval betreft.

Op grond van het Wetboek van strafvordering⁸ geldt een algemene verplichting om aangifte te doen van strafbare feiten. Daarnaast is er een lijst van gebeurtenissen⁹ welke door het Ministerie van defensie moeten worden gemeld aan de Federale procureur of aan de procureur des Konings.¹⁰ Deze gebeurtenissen omvatten onder meer: ongevallen resulterend in de dood of ernstig letsel, gebruik van geweld resulterend in de dood of ernstig lichamelijk letsel (waaronder ook schietincidenten), onmenselijke behandeling en misdrijven met betrekking tot de veiligheid.

2.1.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

a. Er zijn speciale onderzoekscommissies waarvan de status en bevoegdheden zijn vastgelegd in interne Defensie-aanwijzingen. Deze bijzondere commissies zijn opricht voor ongevallen

⁶ Commissie van onderzoek, bestaande uit een voorzitter, lid en secretaris.

⁷ Het antwoord op deze vraag is gebaseerd op de Codex over het welzijn op het werk en in het bijzonder op het hoofdstuk 'Maatregelen in het geval van een ongeluk tijdens het werk'. De interne regelgeving en aanwijzingen van het Ministerie van Defensie zijn gebaseerd op deze wetgeving.

⁸ Artikel 29 Wetboek van strafvordering.

⁹ ACOT-SPS-DOCREP-ONXQ-001/OPCO, Notificatie van ernstige gebeurtenissen.

¹⁰ Melding aan de Federale procureur: (a) gebeurtenissen buiten het Belgisch grondgebied ; (b) van parachute-, scheepvaart- en luchtvaartongevallen in het militaire milieu zowel in binnen- als in buitenland; (c) misdrijven gepleegd aan boord van militaire vliegtuigen en schepen. Melding bij de procureur des Konings van het gerechtelijk arrondissement van de plaats waar de gebeurtenis zich heeft voorgedaan (op Belgisch grondgebied).

gerelateerd aan de Landcomponent¹¹, de Luchtcomponent^{12,13,14}, de Marinecomponent¹⁵ en Duikactiviteiten¹⁶. Indien een bijzondere commissie wordt benoemd en het incident dienst-gerelateerd is, neemt een preventie-adviseur deel aan het onderzoek.

b. Het Voorschrift 'Land Accident Investigation Principles'¹⁷ bepaalt dat in geval van een zgn. volledig onderzoek er een Land Accident Investigation Team (LAIT) wordt aangewezen, dat hiermee wordt belast. Status en bevoegdheden van het LAIT zijn vastgelegd in dit voorschrift.¹⁸ Tevens is vastgelegd dat de leden van het LAIT de anonimiteit dienen te waarborgen van elke persoon die daarom verzoekt, teneinde tijdens een verhoor zo juist mogelijke antwoorden te verkrijgen voor de reconstructie van de volledige omstandigheden van het ongeval.¹⁹ Indien een getuige uitdrukkelijk anoniem wenst te blijven dan worden geen persoonlijke gegevens in het verslag opgenomen en wordt het verslag niet door de getuige ondertekend. Indien een getuige geen bezwaar heeft tegen het opnemen van persoonlijke gegevens, dan moet hij of zij erop worden gewezen dat deze gegevens kunnen worden overgedragen aan de justitiële autoriteiten. Het LAIT stelt het onderzoeksrapport volgens de richtlijnen van DGJM²⁰ ter beschikking aan de Federale Politie of de gerechtelijke diensten, indien zij daarom verzoeken.

c. Het Voorschrift 'Bevoegdheden van de Aviation Safety Investigation Board (ASIB)'²¹ omschrijft de opdrachten, rechten en plichten van de onderzoekers die deel uitmaken van deze commissie. Het beschrijft ook de uitgangspunten voor de relatie met externe belanghebbenden bij het onderzoek van een luchtvaartongeval. Het Voorschrift geeft eveneens aan dat de anonimiteit van elke persoon die daarom verzoekt dient te worden gegarandeerd.²²

d. Het Voorschrift 'Onderzoeken van Luchtvaartveiligheid'²³ beschrijft de onderzoeksmethodiek zoals vastgesteld door de Aviation Safety Directorate, voor alle soorten voorvallen en voor elk niveau van onderzoeksverantwoordelijkheid. Het beschrijft ook de relatie tussen interne onderzoekers en de justitiële autoriteiten.²⁴ Op de plaats van het ongeval werken uit een oogpunt van doelmatigheid interne onderzoekers van de ASIB als regel nauw samen met de gerechtelijke opsporingsautoriteiten van het 'Détachement Judiciaire en Milieu Militaire'. Alleen feitelijke informatie wordt gedeeld, zodat de vertrouwelijkheid van het eigen onderzoek niet wordt gecompromitteerd. De hoorverslagen worden niet gedeeld. Het interne onderzoeksrapport bestaat uit drie delen: Deel A bevat alle feitelijke informatie en gaat niet in op de oorzaak. Eventuele mogelijke schendingen van regels worden op feitelijke wijze benoemd, zonder analyse, mening of conclusie. Deel B bevat een analyse, conclusie en aanbevelingen en deel C bestaat uit een overzicht van deze aanbevelingen en de vervolgstappen. Deel B van het rapport is 'confidentieel'; aangezien deze rapportage niet bedoeld is om schuld of verantwoordelijkheid aan personen toe te kennen wordt gestreefd naar niet-herleidbaarheid tot personen, maar dit is niet altijd mogelijk.²⁵ Deel B wordt slechts toegezonden aan de Federaal Procureur na een formeel verzoek daartoe.

¹¹ Zie ACOT-SPS-DOCDIR-LVIQ-001, 31 maart 2015, Land Accident Investigation Principles.

¹² Zie ACOT-SPS-ORGA-CSXQ-001, 2 augustus 2016, Bevoegdheden van de Aviation Safety Investigation Board.

¹³ Zie ACOT-GID-DOCSOP-ASDQ-201, 27 mei 2019, Les Enquêtes de Sécurité Aérienne (Onderzoeken van luchtvaartveiligheid).

¹⁴ Zie ACOT-SPS-NATTOI-PNXQ-004 / PLNP, 20 april 2016, Luchtvaartongevallen en noodlandingen van (militaire) luchtvaartuigen op het Belgische grondgebied.

¹⁵ Zie ACOT-SPS-DOCSOP-NBOC-200, 9 mei 2017, Scheepvaartongevallen.

¹⁶ Service d'Enquête pour les Accidents de Plongée – SEAPPLO.

¹⁷ Zie voetnoot 11. De Belgische regelgeving bevat soms Engelstalige aanduidingen.

¹⁸ Ibid., §7.

¹⁹ Ibid., §7, e.

²⁰ Direction-Général Appui juridique et médiation.

²¹ Zie voetnoot 12.

²² Ibid., §5.

²³ Zie voetnoot 13.

²⁴ Ibid., §7.

²⁵ Ibid., §8.

e. De Operationele Instructie 'Luchtvaartongevallen en noodlandingen van (militaire) luchtvaartuigen op Belgisch grondgebied'²⁶ omschrijft de opdracht van de 'Aircraft Accident Investigation Service', die door de Chef van de Defensiestaf met een luchtvaartveiligheidsonderzoek kan worden belast. Deze onderzoeksdienst kan desgewenst civiele autoriteiten ondersteunen bij een justitieel onderzoek, op verzoek van de verantwoordelijke gerechtsautoriteit.²⁷

f. Het Voorschrift 'Scheepvaartongevallen'²⁸ geeft een gedetailleerde beschrijving van de te volgen procedures en de te nemen acties naar aanleiding van een ongeval met een vaartuig van de Marinecomponent. Vastgelegd is o.m. dat een persoon niet verplicht is onder ede te verklaren.²⁹ Indien een strafbaar feit aan het ongeval ten grondslag ligt wordt het scheepvaartongevalsdossier aan de Federaal procureur gezonden.

2.1.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Het Bureau van de Federale procureur (voor strafbare feiten gepleegd in het buitenland), het Bureau van de procureur des Konings (voor strafbare feiten gepleegd in België), alsmede de arbeidsinspecteur en inspectiediensten voorzien in het Sociaal Strafboek mogen inzage vorderen in Defensie-documenten, inbegrepen Defensie-interne onderzoeken.³⁰ Dit geldt eveneens voor de door deze diensten benoemde experts, die – hoewel geen politiebeambte - wel als technisch adviseur ten behoeve van bewijsvoering kunnen optreden.

b. Het ministerie van Defensie dient samen te werken met de procureurs en de door deze laatsten aangewezen personen, onder meer door desgevraagd de relevante documenten te verstrekken. Indien een Defensie-intern onderzoek tegelijkertijd is aangevangen met een strafrechtelijk onderzoek heeft dat laatste onderzoek voorrang. De politie is bevoegd om het Defensie-interne onderzoek te doen beëindigen dan wel onderbreken. Specifiek in het geval van een verkeersongeval wordt altijd een afschrift van het volledige onderzoeksrapport naar de bevoegde justitiële autoriteiten gezonden, inclusief de mogelijk zelfincriminerende individuele verklaringen.

2.1.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

Op grond van het beginsel van scheiding der machten heeft het Ministerie van Defensie niet de bevoegdheid om het strafvervolgingsbeleid van het Ministerie van Justitie op welke wijze dan ook te beïnvloeden. Slechts de procureur (het Openbaar Ministerie) beslist – in onafhankelijkheid - over de opportuniteit van strafvervolging. Daarbij staat het Bureau van de procureur vrij om te beslissen welke bewijsmiddelen, waaronder documenten, zullen worden gebruikt.

2.1.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

a. Eenieder die in een intern onderzoek verklaringen aflegt, kan – desgevraagd - anoniem blijven. De Defensie-onderzoekers hebben een geheimhoudingsplicht. Op deze wijze wordt bescherming geboden aan de betrokken personen. De Defensie-interne onderzoeksrapporten kunnen anonieme en niet-anonieme verklaringen bevatten omtrent gepleegde strafbare feiten. Al deze verklaringen kunnen door de justitiële autoriteiten worden opgevraagd en aldus (mede) de basis vormen voor een justitieel onderzoek. Het is de verantwoordelijkheid van het departement van

²⁶ Zie voetnoot 14.

²⁷ Ibid., Annex E.

²⁸ Zie voetnoot 15.

²⁹ Ibid., §4 c.3.

³⁰ Sociaal Strafwetboek, artikel 55 regelt de verplichting voor het Ministerie van Defensie om daaraan mee te werken.

justitie om de informatie uit het Defensie-interne onderzoek – in voorkomend geval derhalve ook de zelfincriminerende verklaringen - op een zodanige manier te gebruiken dat de beginselen van een 'eerlijk proces', zoals voorzien in artikel 6 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, worden gerespecteerd. Justitie zal de Defensie-interne onderzoeken slechts als basis voor haar onderzoek gebruiken indien dit noodzakelijk is uit een oogpunt van strafvervolgning. Defensie is gehouden medewerking te verlenen, indien daarom wordt verzocht.

b. Bij de meeste ongevallen of ernstige incidenten wordt de procureur direct geïnformeerd en wordt het Defensie-interne onderzoek uitgesteld voor de duur van het strafrechtelijk onderzoek. Elke gezagsdrager of ambtenaar heeft de plicht indien hij in zijn of haar hoedanigheid kennis draagt van een strafbaar feit, hiervan onmiddellijk melding te maken en relevante informatie en documentatie hierover over te dragen aan de procureur.³¹ Deze algemene officiële meldplicht differentieert niet naar bevoegdheidsniveau. De meldplicht en de verplichting tot verstrekking van gegevens geldt niet bij 'gewone' ongevallen, maar wel indien sprake is van een verdenking van een strafbaar feit of van een ernstig ongeval op de werkplek. In dergelijke gevallen kan de juridische afdeling van het Ministerie van defensie het verzoek krijgen om nader over de feiten te rapporteren. Ook zijn – zoals hiervoor reeds opgemerkt - de Defensie-interne onderzoekscommissies altijd gehouden om de arbeidsinspectie of andere inspectiediensten te allen tijde toegang te verschaffen respectievelijk afschriften van onderzoeksrapportages te verstrekken.³²

2.1.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Hetgeen hierboven is vermeld is van toepassing op alle Defensiemedewerkers. Een defensiemedewerker is elke militair- of burgermedewerker in dienst van Defensie en die onder administratief beheer valt van Human Resource Management Defensie.

³¹ Artikel 29 Wetboek van strafvordering.

³² Artikel 55 Sociaal Strafwetboek.

2.2. Canada³³

2.2.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

a. Bij ongevalsveiligheidsonderzoeken kunnen drie niveaus van onderzoek worden onderscheiden: onderzoeken door zgn. Boards of Inquiry (BOI), Summary Investigations (SI) and informal inquiries. Ernstige en complexe zaken worden in het algemeen onderzocht door een BOI aangezien deze beschikt over de meest uitgebreide onderzoeksbevoegdheden, inbegrepen de bevoegdheid om onder ede te horen, getuigen te doen verschijnen en het afleggen van verklaringen te verplichten. Om mogelijke belangenverstremming te voorkomen worden BOI's veelal ingesteld door een commandant op het niveau van brigade of hoger.³⁴

b. SI's en informal inquiries worden ingesteld voor minder ernstige en complexe voorvallen. SI's worden in de praktijk meestal door commanding officers (regiments- of bataljonsniveau) ingesteld. Informal inquiries kunnen door lagere commandanten worden ingesteld. Voor al deze typen onderzoek geldt dat ze door de bevelslijn *ad hoc* worden ingesteld om onderzoek te doen naar een specifiek voorval. Het zijn dus op zich staande-, éénmalige onderzoeken voor een beperkte tijd en met een beperkt doel, die worden afgesloten door de oplevering van een rapport. De onderzoekers zijn doorgaans niet gespecialiseerd en worden benoemd voor de duur van het onderzoek. Na afronding van het onderzoek keren onderzoekers naar hun eenheid terug.

2.2.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

BOI's zijn statutair vastgelegd in de National Defence Act³⁵ en uitgewerkt in de Queens Regulations and Order (QR&O)³⁶ en nader beschreven in de Defence Administrative Orders and Directives (DAOD).³⁷ In geval van luchtvaartongevallen met dodelijke afloop of zwaar lichamelijk letsel wordt er altijd een BOI benoemd door een van de Convening Authorities.^{38,39}

SI's vinden hun grondslag in de QR&O⁴⁰ en zijn eveneens nader beschreven in de DAOD⁴¹. Informal inquiries – 'het op informele wijze onderzoeken van een aangelegenheid' - vinden hun grondslag in de DAOD⁴². Iedere commandant is daartoe bevoegd.

2.2.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Interne onderzoeken binnen de krijgsmacht kunnen op basis van de National Defence Act worden ingesteld voor alle aangelegenheden die ook maar enige relatie hebben met de Canadese strijdkrachten of een medewerker daarvan.⁴³ Ze hebben een administratief, informatief en adviserend karakter, gericht op het doen van aanbevelingen aan de commandolijn om beleid en

³³ De in deze paragraaf verwoorde informatie is verkregen van vertegenwoordigers van the Office of the Judge Advocate General en wordt hier opgenomen onder voorbehoud van goedkeuring van het ministerie van Defensie.

³⁴ De National Defence Act, sectie 45(1) geeft de Minister of door haar benoemde autoriteiten de bevoegdheid om een Board of Inquiry in te stellen. Dit zijn de zogenaamde 'Convening Authorities'.

³⁵ National Defence Act, Section 45.

³⁶ Queens Regulations and Order, Chapter 21.

³⁷ Defence Administrative Orders and Directives, 7002 series, in het bijzonder 7002-0, 7002-1 and 7002-4.

³⁸ QR&D, 21.56.

³⁹ Voor luchtvaartongevallen en incidenten kan ook onderzoek worden gedaan door de Transport Safety Board, behorend tot een ander federaal departement.

⁴⁰ QR&D, Chapter 21.

⁴¹ DAOD, 7002 series, in het bijzonder 7002-2 and 7002-4.

⁴² DAOD, 7002-0.

⁴³ National Defence Act, section 45.

uitvoering te verbeteren en om de kans op herhaling van een bepaald voorval te reduceren. Dit is in tegenstelling tot disciplinaire (tuchtrechtelijke) – en strafrechtelijke onderzoeken waarbij individuele rechten en juridische verantwoordelijkheden aan de orde zijn, gebaseerd op de Code of Service Discipline⁴⁴, de Criminal Code of Canada⁴⁵ en andere federale wetten.

b. Disciplinaire en strafrechtelijke onderzoeken – hierna samen aangeduid als 'strafrechtelijke onderzoeken' zijn bedoeld om gebeurtenissen te reconstrueren en bewijs te verzamelen omtrent de mogelijke schuld of onschuld van de persoon die onderwerp is van het onderzoek. Het doel van het onderzoek is om te verzekeren dat een eventuele beschuldiging voldoende is onderbouwd en een verdachte een eerlijk proces bij een Service Tribunal (militaire rechtbank) krijgt.⁴⁶ Strafrechtelijke onderzoeken zijn daarom te vergelijken met civiele politieonderzoeken: het onderzoeken van beschuldigingen van een strafbare gedraging en het verzamelen van voldoende bewijs, zodat een verdachte na een eerlijk proces voor een militaire- of civiele rechtbank al dan niet 'schuldig' kan worden verklaard, op basis van de strafrechtelijke bewijsstandaard '*beyond a reasonable doubt*' .

c. Gezien de verschillende doelstellingen kan een intern onderzoek zeer wel parallel lopen met een strafrechtelijk onderzoek. Interne onderzoekers en strafrechtelijke onderzoekers dienen in een dergelijk geval nauw te coördineren. In dergelijke situaties is het gebruikelijk dat er voortdurend overleg is over de volgorde van het verhoor van getuigen, om zeker te stellen dat getuigen als eerste door de strafrechtelijke onderzoekers worden gehoord. Indien zich tijdens een intern onderzoek potentieel bewijs aandient van een tot dan toe onbekend strafbaar feit is de interne onderzoekscommissie verplicht het onderzoek te schorsen en de opdrachtgever voor het onderzoek hierover te informeren. De opdrachtgever moet de zaak vervolgens verwijzen naar de vertegenwoordiger van de Judge Advocate General voor juridisch advies.

d. In algemene zin heeft het strafrechtelijk onderzoek voorrang omdat een strafrechtelijk onderzoek betrekking heeft op onder meer de grondwettelijke rechten van een verdachte⁴⁷, inbegrepen het recht om zichzelf niet in strafrechtelijke zin te belasten en het recht om niet te worden onderworpen aan onredelijke doorzoeking en inbeslagname. Daarnaast is van belang - zoals hierna zal blijken - dat belastend bewijs, vastgelegd in een intern onderzoek, het gebruik daarvan in een opvolgend tuchtrechtelijke of strafproces kan uitsluiten.⁴⁸ Een commandant is daarom bevoegd en gehouden om een intern onderzoek op te schorten, teneinde een tuchtrechtelijk of strafrechtelijk onderzoek voorrang te geven.

2.2.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

a. De regelgeving van de Canadese strijdkrachten beschermt een getuige in een Defensie-intern onderzoek tegen de gevolgen van zelfincriminatie. Deze bescherming is gebaseerd op het voor Canada specifieke 'Canadian Charter of Rights and Freedoms' (het 'Charter'), dat de volgende bepaling bevat: "Een getuige die in enige procedure een verklaring aflegt heeft het recht dat aldus afgelegd belastend bewijs niet in enige andere procedure op belastende wijze tegen die getuige wordt gebruikt, tenzij het gaat om een vervolging wegens meened of wegens het afleggen van tegenstrijdige verklaringen."⁴⁹ De Queens Regulations and Orders zien daarnaast op het gebruik van interne onderzoeksrapporten. Deze regeling verbiedt het gebruik van een BOI-rapport in zowel een *court martial* (militaire rechtbank) als in een *summary trial* (tuchtrechtelijk proces),⁵⁰ behalve in de

⁴⁴ Code of Service Discipline, zie National Defence Act, Part III.

⁴⁵ Criminal Code of Canada, R.S.C. 1985.

⁴⁶ QR&D, 106.02 en 106.03.

⁴⁷ Canadian Charter of Rights and Freedoms, Part I of the Constitution Act, 1982.

⁴⁸ Ibid., sectie 13. Zie ook het volgende punt.

⁴⁹ <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/how-rights-protected/guide-canadian-charter-rights-freedoms.html#a2e> , section 13.

⁵⁰ Queens Regulations and Orders, sectie 21.16.

hiervoor genoemde uitzonderingsgevallen van meened of vergelijkbare misdrijven. Daarnaast geeft het beleidsdocument Defence Administrative Orders and Directives (DAOD) aanvullende richtlijnen voor de bescherming tegen zelfincriminatie tijdens een intern onderzoek.⁵¹

b. De National Defence Act geeft een BOI de bevoegdheid eenieder op te roepen en te verplichten om onder ede een mondelinge of schriftelijke verklaring af te leggen.⁵² Een door de BOI opgeroepen getuige is verplicht te antwoorden, ook al zou het antwoord zelfincriminerend kunnen zijn. De DAOD schrijven in dat geval voor dat indien het waarschijnlijk lijkt dat een getuige bij een intern onderzoek een zichzelf belastende verklaring zal afleggen, hij dient te worden gewezen op het hiervoor onder a. geciteerde recht in het Charter en daaraan gerelateerde wettelijke bepalingen. Als waarborg geldt dat een aldus afgelegde zelfbelastende verklaring niet in enige tuchtrechtelijke, strafrechtelijke of civielrechtelijke procedure tegen de getuige kan worden gebruikt – behoudens de al genoemde uitzonderingsgevallen.⁵³ Ook dient de BOI de getuige te wijzen op het niet toelaatbaar zijn van interne onderzoeksrapporten in courts martial en summary trials.⁵⁴ Daarnaast kan de voorzitter van de BOI besluiten om een externe waarnemer met een vervolgings- of onafhankelijke onderzoeksfunctie niet toe te laten bij het mogelijk zelfincriminerend antwoord van een getuige.⁵⁵ In de praktijk zal een betrokkene eerst door in een strafrechtelijk onderzoek worden gehoord en daarna in een intern onderzoek. Dit betekent in samenhang dat indien een getuige zich in het strafrechtelijk onderzoek op zijn zwijgrecht beroept en de waarheid omtrent zijn betrokkenheid bij het ongeval uitsluitend in het Defensie-interne onderzoek verklaart, die verklaring niet naderhand in een strafrechtelijke of tuchtrechtelijke procedure kan worden gebruikt. Indien hij evenwel zijn betrokkenheid in de strafrechtelijke procedure ontkent en in de Defensie-interne procedure bekennt, kan hij wegens meened c.q. het afleggen van tegenstrijdige verklaringen worden vervolgd.

2.2.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen ?

a. Zoals hiervoor gememoreerd beschermt het Canadese Charter of Rights and Freedoms⁵⁶ een getuige in een strafzaak. De getuige kan in een strafrechtelijke of tuchtrechtelijke procedure niet worden gedwongen om belastend jegens zichzelf te verklaren en – zoals gezegd - belastende verklaringen bij een BOI kunnen naderhand niet tegen die getuige worden gebruikt.⁵⁷ Een met de NDA gelijkwaardige bescherming geldt bij SI's en informal inquiries op basis van de Canada Evidence Act⁵⁸. Sectie 5 van de Canada Evidence Act verbiedt een getuige om vragen niet te beantwoorden op grond van het feit dat het antwoord zelfincriminerend zou zijn of persoonlijke aansprakelijkheid zou opleveren. Dezelfde bepaling biedt echter de bescherming dat een aldus gegeven zelfincriminerend antwoord niet als bewijs in enige daarop volgende strafrechtelijke procedure zal worden toegelaten.

b. De procedure om deze bescherming te 'operationaliseren' is als volgt. De getuige moet in een dergelijk geval:

- (1) Naar de vraag luisteren;
- (2) Zijn bezwaar kenbaar maken dat het antwoord in strafrechtelijke zin zelfincriminerend kan zijn of aansprakelijkheid jegens hem kan doen ontstaan in een civielrechtelijke procedure;
- (3) De vraag beantwoorden, indien daartoe vervolgens opdracht wordt gegeven.⁵⁹

⁵¹ Defence Administrative Orders and Directives 7002-4 'Examination of Witnesses'.

⁵² National Defence Act, sectie 45.

⁵³ Ibid, sectie 45.1 (1).

⁵⁴ DAOD 7002-4, Clause 4.11 and QR&O 21.16.

⁵⁵ DAOD 7002-4, Clause 4.12.

⁵⁶ Canadese Charter of Rights and Freedoms, secties 11 en 13.

⁵⁷ National Defence Act, sectie 45.1. (2).

⁵⁸ Canada Evidence Act, sectie 5.

⁵⁹ DAOD 7002-4, Clause 5.4.

c. Naast deze wettelijke bescherming voor de getuigen in een intern onderzoek, beperken de QR&O, in samenhang met de Military Rules of Evidence (MRE), ook de toelaatbaarheid van bewijs en het gebruik van rapporten van interne onderzoeken voor straf- en tuchtrechtelijke procedures.⁶⁰ De bewoordingen in de MRE verbieden niet dat de justitiële autoriteiten de beschikking krijgen over de volledige rapporten en verklaringen van interne onderzoeken, maar beperken wel het mogelijke gebruik van dergelijke informatie in een strafrechtelijke procedure.⁶¹

2.2.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

De bescherming genoemd onder 2.2.5. geldt voor zowel militairen als burgers die bij Defensie-interne onderzoeken als getuige worden gehoord. In geval van een Summary Investigation kan een burger-getuige op basis van DAOD-regelgeving wel worden verzocht maar niet worden gedwongen om een verklaring af te leggen.

⁶⁰ QR&O 21.16 en Military Rules of Evidence sectie 55 (d).

⁶¹ Ibid.

2.3. Denemarken

2.3.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

Zie hierna onder 2.3.2.

2.3.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

Het leger, de marine en de luchtmacht hebben elk een eigen Ongevallenonderzoekscommissie. De organisatie en de bevoegdheden zijn in detail in interne defensieregelgeving vastgelegd. Militairen worden door de onderzoekscommissie niet onder ede gehoord. Militair personeel heeft de algemene plicht om opdrachten uit te voeren, waaronder het meewerken met de onderzoekscommissie. Indien militairen weigeren mee te werken of opzettelijk een valse verklaring afleggen, kunnen afhankelijk van de omstandigheden, disciplinaire- of strafrechtelijke sancties worden opgelegd.

2.3.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Een militaire onderzoekscommissie en de militaire aanklager (Military Prosecution Service⁶²) kunnen gelijktijdig een ongevallenonderzoek verrichten. De interne defensieregelgeving die in de militaire ongevallenonderzoekscommissie voorziet bepaalt uitdrukkelijk dat dergelijke Defensie-interne onderzoeken niet tot doel hebben om verantwoordelijkheid of schuld vast te stellen van individuele personen of autoriteiten binnen het ministerie Defensie. Een mogelijk strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van het ongeval moet separaat plaatsvinden van het onderzoek dat wordt geleid door de ongevallenonderzoekscommissie. Een onderzoekscommissie is echter verplicht onmiddellijk melding te maken bij de militaire aanklager indien er een vermoeden bestaat dat een strafbaar feit is gepleegd. Daarnaast is de militaire aanklager bevoegd om op eigen initiatief of op verzoek van de militaire autoriteiten een strafrechtelijk opsporingsonderzoek naar militaire ongevallen in te stellen.

b. De interne Defensieregelgeving voor de Vliegtuigongevallencommissie⁶³ en de Marineongevallencommissie⁶⁴ geeft aan dat hoorverslagen, rapporten e.d., gebruikt ten behoeve van het Defensie-interne onderzoek, niet in de strafrechtelijke procedure mogen worden gebruikt. Het eindrapport van de Vliegtuigongevallencommissie dient naar de militaire aanklager te worden gezonden. De aanklager mag uitgaan van de juistheid van de feiten zoals vastgesteld door de commissie. De regelgeving m.b.t. de Marineongevallencommissie geeft aan dat informatie over het incident niet mag worden overhandigd aan de militaire aanklager, maar dat deze wel het eindrapport van de commissie kan inzien.

c. Alle defensieautoriteiten, inbegrepen de militaire ongevalsonderzoekscommissies, zijn verplicht om in overeenstemming met de Military Administration of Justice Act medewerking te verlenen aan de militaire aanklager bij elk strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van een militair ongeval of incident.⁶⁵ Indien een rapport is opgesteld samenhangend met een vermeend strafbaar feit, dan moet de militaire aanklager worden toegestaan direct en ongehinderd toegang te krijgen om een verdachte persoon te horen, overeenkomstig de relevante bepalingen van de Administration

⁶² Military Prosecution Service, zie voor een uitgebreid overzicht 'The Danish Military Justice System', www.fauk.dk.

⁶³ Forsvarets Flyvehavarikommission.

⁶⁴ Forsvarets Skibshavarikommission.

⁶⁵ Military Administration of Justice Act 2005, paragraph 8.

of Justice Act.⁶⁶

2.3.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

De hoorverslagen en rapporten opgemaakt door de militaire ongevalsonderzoekscommissie worden als regel door de militaire aanklager niet in de strafrechtelijke procedure gebruikt. Dit is in overeenstemming met het verbod op het gebruik van zelfincriminerende verklaringen in een strafzaak, voorkomend uit de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot artikel 6 van het Europese verdrag voor de Rechten van de Mens. Deze regel is vastgelegd in de *Administration of Justice Act*, waarin staat dat een verdachte niet verplicht is om bij de politie of in een strafrechtelijke procedure een verklaring af te leggen, betrekking hebbend op de in de beschuldiging genoemde strafbare feiten.

2.3.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

Zie hiervoor.

2.3.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

De militaire aanklager behandelt alleen zaken die betrekking hebben op door militair personeel gepleegde strafbare feiten. Door burgerpersoneel gepleegde strafbare feiten worden behandeld door de nationale politie en het civiele Openbaar Ministerie. De regimes zijn vergelijkbaar.

⁶⁶ It is the view of the Military Prosecution Service that cooperation with the accident investigation boards of the Defense in relation to inquiries and investigations into specific incidents is satisfactory and reflects a shared understanding of the different tasks specific to the respective authorities.

2.4. Duitsland

2.4.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

Een Defensie-intern onderzoek kan plaatsvinden indien sprake is van een ernstige inbreuk op het gebied van bedrijfsgezondheid of veiligheid, dat wil zeggen indien sprake is van een dodelijk slachtoffer of waarbij meer dan drie personen zijn betrokken. Doel van het interne onderzoek is het vaststellen van de oorzaken van het ongeval en conclusies te trekken met het oog op in de toekomst te nemen voorzorgsmaatregelen. Bij alle Duitse defensieonderdelen bevinden zich instanties belast met arbeidsomstandigheden en veiligheid. Onderzoek kan plaatsvinden op verschillende niveaus in de organisatie, afhankelijk van de ernst en omvang van het incident. Daarnaast kan ook een intern disciplinair onderzoek in gang worden gezet, indien een incident het gevolg is van wangedrag door een militair- of burgerambtenaar.

2.4.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

Speciale onderzoekscommissies kunnen worden ingesteld voor militaire scheepvaart-, luchtvaart-, wapens en munitie- en duikongevallen. Status, samenstelling en bevoegdheden van de commissies zijn vastgelegd in Ministeriële regelgeving.

2.4.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

Disciplinaire- en andere interne onderzoeken sluiten een strafrechtelijk onderzoek niet uit; dit geldt omgekeerd eveneens. Ministeriële regelgeving geeft aan dat nauwe samenwerking met strafvervolgingsautoriteiten noodzakelijk is. Dit is in het bijzonder het geval bij ongevallen met militaire luchtvaartuigen, waar nauwe samenwerking plaatsvindt tussen de *General für Flugsicherheit in der Bundeswehr* en de strafvervolgingsautoriteiten.⁶⁷ Een strafrechtelijk onderzoek kan voorrang krijgen boven een intern disciplinair onderzoek. Een intern disciplinair onderzoek – indien geïnitieerd – loopt meestal parallel aan een intern onderzoek dat gericht is op *fact-finding*. Als regel geldt dat indien interne onderzoekers reden hebben om te veronderstellen dat een strafbaar feit of disciplinaire overtreding is begaan, zij nauwe samenwerking met de strafrechtelijke autoriteiten dienen te zoeken. Het strafrechtelijk onderzoek wordt ondersteund; als regel worden gegevens en andere relevante documenten uit interne onderzoeken toegankelijk gemaakt ten behoeve van het strafrechtelijk onderzoek. De interne onderzoekers zijn niet bevoegd om deze verzoeken om informatie te weigeren. Zie ook hierna onder 2.4.4.

2.4.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

a. Militair- en burgerpersoneel is verplicht bij dienstaangelegenheden uitvoerig en naar waarheid te verklaren (*'Plicht zur Wahrheit'*).⁶⁸ Enkele Defensievoorschriften kennen expliciet de status van getuige toe aan elke persoon die gehoord wordt in een intern onderzoek. Rapporten van interne onderzoeken kunnen aldus zelfincriminerende verklaringen bevatten. De interne regelgeving over disciplinair onderzoek bevat beschermende regels die voorkomen dat dergelijke verklaringen tegen de betrokken persoon worden gebruikt in een disciplinair onderzoek.⁶⁹ Deze regel is afgeleid

⁶⁷ Zie bijvoorbeeld Zentralvorschrift A1 – 273/2-8901, Behandlung von Unfälle und Zwischenfälle mit militärischen Luftfahrzeugen, Para. 212 en 323.

⁶⁸ Zie Soldatengesetz § 13.

⁶⁹ Zie Zentrale Dienstvorschrift A-2160/6 Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung, no. 1192, 1212.

van het grondwettelijke principe '*nemo tenetur se ipsum accusare*' (niemand hoeft zichzelf te beschuldigen). Omdat dit principe ook voor het strafrecht geldt, geniet een militair- of burgerpersoneelslid ook in een strafrechtelijke procedure bescherming tegen de door hemzelf afgelegde zelfincriminerende verklaringen in een intern onderzoek. Deze bescherming geldt evenwel niet ten aanzien van de verklaringen van andere getuigen die in het interne onderzoek zijn gehoord.

b. Voorafgaand aan sommige interne onderzoeken wordt aan te horen getuigen medegedeeld dat zij naar waarheid moeten verklaren, maar dat zij zich op hun zwijg-/verschoningsrecht kunnen beroepen indien een verklaring zelfincriminerend kan zijn of belastend kan zijn voor echtgeno(o)t(e), familielid of partner.⁷⁰ De inhoud van een dergelijke akte (Belehrung) luidt:

'1. Ich bin darüber belehrt worden, dass ich nach § 13 Abs. 1 SG verpflichtet bin, in dienstlichen Angelegenheiten die Wahrheit zu sagen. 2. Ich bin ferner darüber belehrt worden, dass ich die Auskunft auf solche Fragen verweigern kann, durch deren Beantwortung, ich mich selbst oder einer der in § 52 Abs. 1 StPO bezeichneten Angehörigen der Gefahr aussetzen würde, wegen einer Straftat, einer Ordnungswidrigkeit oder wegen eines Dienstvergehens verfolgt zu werden'. Deze verklaring wordt schriftelijk vastgelegd.⁷¹

c. De bescherming werkt dus langs twee 'sporen': óf betrokken persoon wordt er uitdrukkelijk op gewezen door middel van een cautie⁷² dat hij geen verklaringen hoeft af te leggen indien deze zelf incriminerend zou zijn, óf, indien geen cautie is gegeven, verbiedt het '*nemo tenetur*' beginsel het gebruik van zelfincriminerende verklaringen in een strafrechtelijke of disciplinaire procedure. De plicht om naar waarheid te verklaren bij een intern onderzoek geldt niet indien een persoon formeel als getuige wordt gehoord in een disciplinaire- of strafrechtelijke procedure of in staat van beschuldiging wordt gesteld en hij als gevolg daarvan op zijn recht is gewezen dat hij niet zelf incriminerend hoeft te verklaren.

2.4.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

De strafrechtelijke wetgeving kent aan justitiële autoriteiten de bevoegdheid toe om gegevens en documenten op te vragen. Algemene rechtsbeginselen en met name het '*nemo tenetur*' beginselen kunnen echter in de weg staan aan het gebruik van zelfincriminerende verklaringen. Verklaringen van getuigen (in de ruime zin van het woord) die andere personen belasten kunnen door de openbare aanklager zonder meer worden gebruikt.

2.4.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Ja, voor zover het (militaire) ambtenarenrecht van toepassing is.

⁷⁰ Zie voetnoot 67, Para 316, Auskunftsverweigerungsrecht; Zentral Dienstvorschrift A 2070/1, Behandlung von Vorkommnissen und Vorfälle mit Waffen und Munition und Mängel an Waffen und Munition, 29.09.2016, Para. 606; Bereichsvorschrift C1-280/0-3103, Durchführung des Haverienuntersuchungsverfahrens in der Deutschen Marine, 11-10-2016, Para 336 en StrafProcesOrdnung (StPO) § 52, Abs. 1.

⁷¹ Zie bijvoorbeeld Bereichsvorschrift C1-280/0-3103, Durchführung des Haverienuntersuchungsverfahrens in der Deutschen Marine, 11-10-2016, bijlage 4.1, Aktenkundige Belehrung (Soldaten).

⁷² Het '*nemo tenetur*' beginsel sluit zelfs uit dat zelfincriminerende verklaringen worden gebruikt in het geval wél een cautie (Plicht zur Wahrheit) is gegeven, Soldatengesetz § 13 Abs. 1.

2.5. Frankrijk

2.5.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

a. In het Franse systeem kunnen in geval van een ongeval of incident in een militaire context verschillende soorten onderzoek worden uitgevoerd: een commandantenonderzoek, een technisch veiligheidsonderzoek en een strafrechtelijk onderzoek. In sommige gevallen kan ook de Arbeidsinspectie van de strijdkrachten of het hoofd van de Arbodienst van de betrokken organisatie onderzoek verrichten.⁷³ Deze procedures staan los van elkaar en hebben elk hun eigen doel.

b. Het commandantenonderzoek ziet op de uitvoering van de militaire voorschriften en heeft tot doel de goede werking van de krijgsmacht te waarborgen. Het commandantenonderzoek is niet gericht op het vaststellen van individuele schuld of aansprakelijkheid.

c. Het technisch veiligheidsonderzoek is gericht op het voorkomen van toekomstige voorvallen op zee, te land of in de lucht en niet op het vaststellen van individuele schuld of aansprakelijkheid. Het onderzoek bestaat uit het verzamelen en analyseren van relevante informatie, het bepalen van de omstandigheden en de feitelijke op mogelijke oorzaken van het voorval, ongeval of incident en, indien nodig, het opstellen van veiligheidsaanbevelingen.

d. Het doel van het strafrechtelijk onderzoek is "*het identificeren van strafbare feiten in het kader van het strafrecht, het verzamelen van bewijsmateriaal en het zoeken naar de daders*"⁷⁴. Het commandantenonderzoek⁷⁵, geïnitieerd door de bevelvoerder op lokaal, intermediair of centraal niveau, heeft tot doel een mogelijk gebrek c.q. risico's te identificeren die van invloed kunnen zijn op het functioneren van de organisatie of de strijdkrachten.

2.5.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

Op militair gebied regelt de Code de la Défense⁷⁶ de uitvoering van deze onderzoeken, welke worden toevertrouwd aan gespecialiseerde en permanente militaire instanties met nationale bevoegdheden: Militaire onderzoeksbureaus voor ongevallen, zoals het Onderzoeksbureau voor ongevallen bij vervoer over land⁷⁷, het Onderzoeksbureau voor ongevallen op zee⁷⁸, en het Onderzoeksbureau voor ongevallen op het gebied van de luchtvaartveiligheid.⁷⁹ Zij zijn belast met het technisch onderzoek naar ongevallen of incidenten tijdens het vervoer over land (i.g.v. specifieke defensievoertuigen), op schepen van de zeestrijdkrachten en aan boord van vliegtuigen die uitsluitend voor militaire doeleinden worden gebruikt of voor het militaire luchtverkeer worden geëxploiteerd en die eigendom zijn van de Franse Staat. Deze onderzoeken hebben ook betrekking op schiet- of munitieongelukken of duikongevallen met scuba-uitrusting of duikerklok, die zich voordoen tijdens een militaire activiteit.

⁷³ De interventie van de Arbeidsinspectie is niet systematisch, het kan nodig zijn om in bepaalde situaties onderzoek te doen en verslag uit te brengen. Bij ongevallen op het werk of tijdens de dienst van burgerdefensiepersoneel wordt ook een andere vorm van onderzoek uitgevoerd door het hoofd van de Arbodienst van het betreffende onderdeel.

⁷⁴ Artikel 14 van het Franse Wetboek van strafvordering.

⁷⁵ Instructie nr. 241/DEF/IdA/IdA/G.IdA/NP van 30 oktober 2013 betreffende commandantenonderzoeken in het gezamenlijke kader.

⁷⁶ Code de la Défense, 20 décembre 2004.

⁷⁷ Bureau enquêtes accidents défense transport terrestre (BEAD-TT).

⁷⁸ Bureau enquêtes accidents défense mer (BEAD-mer).

⁷⁹ Bureau enquêtes accidents pour la sécurité de l'aéronautique d'Etat (BEA-É.).

2.5.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Een technisch veiligheidsonderzoek, een commandantenonderzoek en een strafrechtelijk onderzoek kunnen parallel worden uitgevoerd. Alle betrokken instanties moeten op de hoogte worden gehouden van alle mogelijke technische feiten of beroepsfouten die tijdens het commandantenonderzoek zijn geconstateerd. Hoewel het commandantenonderzoek onafhankelijk van het gerechtelijk onderzoek wordt uitgevoerd, heeft het gerechtelijk onderzoek in het geval van interferentie in het verloop van beide procedures voorrang boven het commandantenonderzoek en kan elk document met betrekking tot de zaak door de gerechtelijke autoriteit worden opgevraagd, met inachtneming van de regels betreffende de bescherming van gerubriceerde informatie.

b. Wanneer een strafrechtelijk onderzoek en een technisch onderzoek gelijktijdig voor dezelfde feiten worden uitgevoerd, zijn de onderzoekers van het BEAD niet ondergeschikt aan de gerechtelijke autoriteit. De omstandigheid dat technische of veiligheidsonderzoeken en strafrechtelijke procedures elkaar niet overlappen, belet echter niet dat er mechanismen voor samenwerking tussen technische en justitiële onderzoekers bestaan, aangezien beide onderzoeken onderling worden gecoördineerd. Het BEA-É heeft bovendien met het Franse Ministerie van Justitie een overeenkomst betreffende nationale luchtvaartveiligheidsonderzoeken gesloten, om een goede afstemming tussen deze autoriteiten te garanderen.⁸⁰ Zo wordt de officier van justitie bijvoorbeeld op de hoogte gebracht van de procedures voor het optreden van de technische chercheurs, die ter plaatse de noodzakelijke vaststellingen kunnen doen en, indien zij als eerste ter plaatse zijn, alle maatregelen kunnen treffen om bewijsmateriaal zeker te stellen. Daarnaast kunnen de BEAD's en het BEA-É de officier van justitie of de onderzoeksrechter verzoeken om procedurele informatie te verstrekken.⁸¹ Ten slotte worden zij, wanneer zij niet zelf de adviezen en analyses van het door hen verzamelde bewijsmateriaal uitvoeren, op de hoogte gesteld van de activiteiten van de justitiële autoriteiten, waarbij zij ook mogen participeren.

2.5.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

a. Voor Defensiepersoneel geldt geen expliciete formele plicht om aan onderzoeken mee te werken en/of naar waarheid te verklaren. Echter, op basis van de algemene verplichting van de defensiemedewerker om zich als een loyale werknemer te gedragen kan een weigering om mee te werken aan een intern onderzoek als plichtsverzuim worden opgevat. Het militair zijn vereist onder alle omstandigheden offerbereidheid, discipline, beschikbaarheid en loyaliteit.⁸² Daarnaast moet de militair zijn functie met waardigheid, onafhankelijkheid, integriteit en oprechtheid vervullen.⁸³ Plichtsverzuim kan tot disciplinaire maatregelen leiden.

b. In een recente uitspraak van de Conseil d'Etat⁸⁴ is het afleggen van leugenachtige verklaringen tijdens een intern onderzoek aangemerkt als een schending van de loyaliteit, die aanleiding kan zijn voor het opleggen van een sanctie. Bij interne onderzoeken wordt voorafgaand aan het opnemen van verklaringen door het personeel geen eed afgelegd. Het personeel wordt voorafgaand aan een intern onderzoek evenmin mondeling of schriftelijk gewezen op een zwijg- of verschoningsrecht of op het feit dat de openbare aanklager, gebruikmakend van zijn strafvorderingsbevoegdheden, de resultaten van het interne onderzoek kan opvragen.⁸⁵

⁸⁰ Zoals bepaald in Verordening (EU) nr. 996/2010 van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende onderzoek en preventie van ongevallen en incidenten in de burgerluchtvaart.

⁸¹ Overeenkomstig de artikelen 11-1 en A1 van het Wetboek van strafvordering.

⁸² Code de la Défense, art. L 4111-1.

⁸³ Code de la Défense, art. L 4122-3.

⁸⁴ Décision de Conseil d'Etat, 1 februari 2019.

⁸⁵ Code de procédure pénale, 60-1, 77-7-1 en 90-3.

2.5.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

a. Wanneer een strafrechtelijk onderzoek wordt uitgevoerd naar aanleiding van een ongeval of incident van welke aard dan ook (vervoer, werk, enz.), kunnen de bevindingen aanleiding zijn voor strafrechtelijke vervolging. Indien een met een Defensie-intern onderzoek belaste autoriteit feiten ontdekt die aanleiding zijn voor het vermoeden dat een strafbaar feit is gepleegd is deze verplicht de justitiële autoriteiten daarvan in kennis te stellen. Artikel 40, lid 2, van het Wetboek van strafvordering vereist immers dat elke autoriteit, ambtenaar of functionaris die in de uitoefening van zijn functie kennis krijgt van een misdrijf of strafbaar feit, dit onverwijld ter kennis brengt van de officier van justitie en dat hij hem alle informatie, notulen en documenten met betrekking tot dit strafbaar feit toezendt.⁸⁶

b. De politiefunctaris, de officier van justitie of de onderzoeksrechter kan elke persoon, privé- of openbare instelling of elke overheidsadministratie verzoeken om voor het onderzoek relevante informatie te verstrekken.⁸⁷ De opgevraagde informatie kan ook afkomstig zijn van een geautomatiseerd systeem of beschikbaar zijn gekomen naar aanleiding van de verwerking van persoonsgegevens. De aangezochte persoon of instantie kan zich niet zonder gegronde reden op een beroepsgeheim beroepen.⁸⁸

2.5.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Ja.

⁸⁶ Deze eisen zijn ook van toepassing op feiten die buiten het grondgebied van de Republiek worden gepleegd overeenkomstig artikel L. 211-1, lid 3, van het Franse wetboek van militair recht.

⁸⁷ Overeenkomstig de bepalingen van de artikelen 60-1, 77-1-1-1 en 99-3 van het Wetboek van strafvordering.

⁸⁸ In geval van weigering van de vordering is de procedure voor huiszoeking en inbeslagname die deze kan vergezellen een andere mogelijkheid voor de gerechtelijke autoriteit om toegang te krijgen tot de gevraagde informatie.

2.6. Noorwegen

2.6.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

De *Defence Accident Investigation Board for the Armed Forces*, is een onafhankelijke entiteit, opgericht door het Ministerie van Defensie in 2017⁸⁹ naar aanleiding van de *Act governing investigation of accidents and incidents in the armed forces*.⁹⁰

De strijdkrachten moeten ongevallen en ernstige incidenten zo snel mogelijk en uiterlijk binnen 48 uur melden aan de Onderzoeksautoriteit.⁹¹ De Onderzoeksautoriteit onderzoekt alle ongevallen met dodelijke afloop en baseert haar onderzoeksprioriteiten op een algemene beoordeling van ernst, het verband met militaire activiteiten en de verwachting dat het onderzoek de veiligheid van de strijdkrachten significant kan verbeteren.⁹²

2.6.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

Ja, in wet- en regelgeving, zie hiervoor.

2.6.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

Defensie-intern onderzoek en strafrechtelijk onderzoek zijn formeel niet gekoppeld; het betreft parallele activiteiten met een ander doel. Het doel van een onderzoekscommissie is feiten en oorzaken van een ongeval vast te stellen en niet om schuld in disciplinaire – of strafrechtelijke zin vast te stellen.⁹³ De Onderzoeksautoriteit zal samenwerking zoeken met andere autoriteiten in het kader van de raamwerk van de *Defence Investigation Act*.⁹⁴ De wet- en regelgeving geeft niet specifiek weer hoe deze samenwerking dient plaats te vinden.⁹⁵ Er zijn geen regels betreffende de primaire rechtsmacht indien de politie en de onderzoekscommissie beiden op de plaats van ongeval de hen bij wet opgedragen taken uitoefenen. In de uitvoeringspraktijk omvat de samenwerking het verzamelen van technisch bewijs etc., maar niet het horen van getuigen.⁹⁶

2.6.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

Eenieder (ook een niet-defensiemedewerker) is verplicht informatie te verstrekken aan de onderzoeksautoriteit die van belang kan zijn voor het onderzoek.⁹⁷ De wet verbiedt het gebruik van verklaringen door een persoon zelf afgelegd, als bewijs in een strafrechtelijke procedure tegen deze persoon.⁹⁸ De wet verbiedt eveneens het opleggen van sancties of maatregelen door de werkgever aan de defensiemedewerker, gebaseerd op informatie die is gedeeld met de onderzoekscommissie, tenzij de verstrekte informatie aantoont dat de defensiemedewerker niet voldoet aan de medische

⁸⁹ Regulations on investigation of accidents and incidents in the armed forces, 21 augustus 2017.

⁹⁰ Act governing investigation of accidents and incidents in the armed forces, 1 november 2017.

⁹¹ Zie voetnoot 89, § 6

⁹² Ibid., § 6.

⁹³ Ibid., § 4.

⁹⁴ Ibid., § 3.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Volgend op de aanvaring tussen het fregat 'KNM Helge Ingstad' en het tankschip 'Sola' in november 2018 werd samengewerkt tussen politie, militaire politie en de onderzoekscommissie.

⁹⁷ Zie voetnoot 90, § 16.

⁹⁸ Ibid, § 24: *Information received by the investigating authority pursuant to section 16 cannot be used as evidence in a subsequent criminal case against the person who has provided the information.*

vereisten om de functie te behouden.⁹⁹

2.6.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

Voor bescherming van de defensiemedewerker wordt verwezen naar het hiervoor verwoorde. Justitiële autoriteiten hebben geen formele bevoegdheid om rapporten en verklaringen op te vragen - dit is niet bij wet geregeld - maar het eindrapport van de Onderzoekcommissie is in beginsel openbaar. Het onderzoeksrapport gaat niet in op een eventuele individuele schuldvraag of verantwoordelijkheid. De Onderzoekcommissie heeft de plicht om andere autoriteiten vóór verschijnen van het eindrapport te informeren over veiligheidsaspecten die tijdens het onderzoek aan het licht komen.¹⁰⁰ De wet specificeert niet aan wie en hoe informatie moet worden verstrekt.¹⁰¹

2.6.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Ja.

⁹⁹ Ibid., § 25 en 25 b.: *A military service member or employee who submits an explanation pursuant to § 16 (Obligation to explain to the investigating authority) shall not, as a result, be subjected to any form of sanctions by the guardian or the employer. The first paragraph does not apply if: a.) measures were taken by the parent or employer with the main purpose of improving the qualifications of the conscript or employee; b.) the information received shows that the conscript or the employee does not meet the health requirements to hold the position.*

¹⁰⁰ Ibid., § 22.

¹⁰¹ Tijdens wetgevingsoverleg is aangenomen dat dit ter beoordeling van de Onderzoekcommissie is.

2.7. Verenigd Koninkrijk¹⁰²

2.7.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

a. Het Ministerie van Defensie van het Verenigd Koninkrijk (VK) houdt interne onderzoeken op het gebied van de bedrijfsveiligheid op zowel centraal als op krijgsmachtdeel-niveau. Op het centrale niveau heeft de Defence Safety Authority (DSA) de verantwoordelijkheid om vast te stellen welk type onderzoek zal plaatsvinden, hetzij een 'Service Inquiry' (SI), hetzij als een zgn. Non-statutair onderzoek.

b. De 'Management of Health and Safety at Work Regulations 1999' en de 'Reporting of Inquiries, Diseases and Dangerous Occurrences Regulations 2013' zijn de wettelijke regelingen die de basis vormen voor onderzoeken en bescherming op de werkplek en voor het doen van meldingen van ongevallen, incidenten en gevaarlijke voorvallen. Deze regelingen schrijven voor dat verantwoordelijken de gemelde ongevallen dienen te onderzoeken en voorts ook voorzorgsmaatregelen tegen gevaren op de werkvloer dienen te treffen. Het zgn. 'DSA Charter'¹⁰³ wijst de Directeur Generaal (DG) van de DSA aan als de eerst verantwoordelijke onderzoeksautoriteit voor alle veiligheidsgerelateerde SI's. Hij draagt ervoor zorg dat alle veiligheidsgerelateerde dodelijke ongevallen, ernstige letsels en significant verlies van arbeidsgeschiktheid, plaats gehad hebbend in het verantwoordelijkheidsgebied van de DSA, worden onderzocht met als doel om herhaling te voorkomen.

c. De DSA wordt verwittigd in het geval van een 'catastrofaal' (meerdere doden) of 'significant' (één dode) ongeval en wanneer er sprake is van grootschalig letsel en/of materiële schade. De DSA onderzoekt ongevallen met dodelijke afloop of ernstige verwondingen ter zee, te land of in de lucht, onbedoelde ontladingen van munitie of explosieven, nucleaire ongevallen, milieu-ongevallen, bijna-ongevallen en serieuze gevallen van brand met significante materiële schade.

d. De DG DSA dient zo snel mogelijk na de ontvangst van de initiële melding te beslissen omtrent de inrichting van het onderzoek. In het geval de DSA het ongeval niet zelf wenst te onderzoeken hebben de krijgsmacht delen het recht om zelf een SI of NSO te initiëren. De DG DSA heeft voorts de bevoegdheid om aanwijzingen ter verbetering uit te vaardigen en veiligheidsadvies te geven in die gevallen waar een veiligheidsrisico wordt vermoed.

2.7.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

a. Het Ministerie van Defensie van het VK heeft een specifiek stelsel voor het doen van onderzoeken naar veiligheidsgerelateerde voorvallen, namelijk het hierboven beschreven stelsel van SI's en NSO's. Sectie 343 van de Armed Forces Act 2006¹⁰⁴ bepaalt dat de minister van Defensie bevoegd is regelingen uit te vaardigen met het oog op het doen van onderzoeken in de daar nader omschreven omstandigheden, in relatie tot krijgsmachtgerelateerde aangelegenheden.

b. De Armed Forces (Service Inquiries) Regulations 2008¹⁰⁵ regelen de procedurele voorschriften voor het houden van SI's in meer detail. Artikel 4(1) schrijft voor dat een SI dient te

¹⁰² De in deze paragraaf verwoorde informatie is verkregen van vertegenwoordigers van de Army Legal Service en wordt hier opgenomen onder voorbehoud van goedkeuring van het ministerie van Defensie.

¹⁰³ Defence Safety Authority Charter, d.d. 24 Maart 2015; zie paragraaf 7 in het bijzonder. Zie: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/517493/20150325-DSA_Charter.pdf

¹⁰⁴ Zie: www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/52/pdfs/ukpga_20060052_en.pdf

¹⁰⁵ Zie: http://www.legislation.gov.uk/uksi/2008/1651/pdfs/uksi_20081651_en.pdf

worden ingesteld voor alle overlijdensgevallen op of na 1 oktober 2008 van iemand op wie de Defensieregelgeving van toepassing was, indien te verwachten dat de krijgsmacht iets relevants van het dodelijk voorval kan leren. De onderzoeksverplichting geldt niet indien een Britse of buitenlandse civiele of militaire politie-instantie de doodsoorzaak onderzoekt of heeft onderzocht. Een SI kan ook worden gehouden in relatie tot enig ander voorval, indien de Defence Council zulks besluit.

c. De voorzitter van de onderzoekscommissie bepaalt welke personen mondeling danwel schriftelijk dienen te getuigen respectievelijk of iemand zal worden verplicht schriftelijk of ander bewijsmateriaal over te leggen. In een SI kunnen getuigen worden verplicht om onder ede te verklaren, terwijl ander bewijs formeel als bewijsstuk wordt geregistreerd.¹⁰⁶ De regeling voorziet niet in het geven van een 'cautie' of 'het recht om niet te getuigen', tegen de achtergrond dat de getuigenis niet in enige tuchtrechtelijke of strafrechtelijke procedure als bewijs kan worden gebruikt – zie ook paragraaf 4 hierna.

d. Joint Service Publication (JSP 4) 832 voorziet in krijgsmachtbreed beleid en uitvoeringsrichtlijnen voor het instellen en uitvoeren van SI's, alsook voor hun bemensing en openbaarmaking.

e. Een SI is een formeel onderzoek, op basis van een instellingsbesluit en daarbij gestelde nadere randvoorwaarden, dat wordt uitgevoerd met behulp van een permanente voorzitter, in het algemeen enkele leden, alsmede een juridisch adviseur. Bij een SI zijn maandelijkse voortgangsrapportages vereist. Een SI wordt afgesloten met een gedetailleerd rapport, vergezeld van een schrijven van de autoriteit die het onderzoek heeft gelast. Voor een zgn. non-statutair onderzoek geldt dat op hoofdlijnen de procedure van de meer formele SI wordt gevolgd, maar er geen juridisch adviseur betrokken is en er ook geen verklaringen onder ede worden afgenomen.

2.7.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Wanneer het strafrechtelijk onderzoek is geïnitieerd door hetzij de nationale politie, hetzij de fiscale aanklager hetzij het Openbaar Ministerie zijn het deze autoriteiten die bepalen of een parallel SI al dan niet kan plaatsvinden.¹⁰⁷ Daarbij geldt als voorwaarde dat de voorzitter van de onderzoekscommissie en de strafrechtelijke onderzoekers nauw coördineren, ter vermindering van elk risico van creëren van vooringenomenheid of het interfereren met het strafrechtelijk onderzoek.¹⁰⁸ In het geval een tuchtrechtelijk onderzoek is aangevangen geldt de zelfde regel; in dat geval is eveneens toestemming van het OM vereist.¹⁰⁹

b. Er hebben zich in het VK situaties voorgedaan waar een strafrechtelijk onderzoek en vervolging al hadden plaats gehad, maar waarbij het toch nog wenselijk was om daarnaast een SI te houden. Dit is het gevolg van bovengenoemde artikel 4(1), dat voorschrijft dat er een SI wordt gehouden in het geval van een dodelijk voorval op of na 1 oktober 2008, of indien de Defence Council zulks bepaalt.¹¹⁰ Ook is het tenminste eenmaal voorgekomen dat een strafrechtelijke vervolging is ingesteld naar aanleiding van het (verondersteld) meinedig verklaren tegenover een onderzoekscommissie.

2.7.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

a. Art. 12(1) van de AF(SI)R 2008 heeft betrekking op het zichzelf incrimineren. Dit artikel

¹⁰⁶ AF(SI)R, regulation 11.

¹⁰⁷ Ibid., para 1.21.

¹⁰⁸ JSP 832, para 1.20.

¹⁰⁹ Ibid., para 1.26.

¹¹⁰ Zie voor een concreet voorbeeld: <https://www.bbc.com/news/uk-wales-south-west-wales-44716360>

verbiedt dat een verklaring, afgelegd door een persoon ten overstaan van een SI-onderzoekscommissie, in enige tuchtrechtelijke of strafrechtelijke procedure jegens een persoon bij een civiele of militaire rechtbank wordt ingebracht.¹¹¹ Wanneer een Defensiemedewerker terughoudend is in zijn antwoorden of weigert te antwoorden moet de voorzitter de getuige vragen waarom deze denkt zichzelf te benadelen door het (wel) geven van een antwoord. De voorzitter is vervolgens gehouden om de andere leden van de onderzoekscommissie te consulteren - waar nodig in besloten kring - om vervolgens te bepalen of de getuige inderdaad (en naar waarheid) dient te verklaren. Bij dat oordeel wordt de hiervoor besproken verbodsbepaling in de afweging betrokken, zeker indien het bezwaar van de getuige stoelt op het zichzelf mogelijk incrimineren.¹¹²

a. Artikel 12(2) voorziet in een beperkte uitzondering op het hiervoor besproken verbod om verklaringen in een strafrechtelijke procedure in te brengen, namelijk bij een vervolging voor meinedige resp. niet onder ede afgelegde onjuiste verklaringen.¹¹³ Het voorgaande laat overigens onverlet dat het bevoegd gezag op basis van de door getuigen afgelegde verklaringen bevoegd is administratieve en negatieve rechtspositionele maatregelen te treffen. Deze maatregelen zijn o.m. reductie van dienstdienst in rang, verlaging in rang, een (ernstige) reprimande en ontslag.¹¹⁴

b. In deze context is het nog relevant op te merken dat een (hogere) commandant, die naar het oordeel van de voorzitter van de onderzoekscommissie mogelijk door de bevindingen van de onderzoekscommissie in persoon of in zijn professionele reputatie zou kunnen worden geraakt, bevoegd is om aanwezig te zijn bij de zittingen van de onderzoekscommissie. De commandant kan zich hierbij door diens juridisch adviseur of een andere persoon laten vertegenwoordigen. Deze bevoegdheid omvat het recht om zelf te getuigen, andere getuigen te bevragen en personen als getuige voor te dragen.¹¹⁵

2.7.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen ?

a. De 'Employment Rights Act 1996' (ERA 96), sectie 43B, bepaalt het juridische regime ten aanzien van door medewerkers gedane onthullingen en de daarbij te bieden bescherming. Dit wordt ook wel aangeduid als 'klokkenluiden'; 'klokkenluiders' worden beschermd tegen voor hen nadelige maatregelen in de arbeidsrelatie, als gevolg van dat klokkenluiden. De ERA 96 is expliciet niet van toepassing op leden van de krijgsmacht, omdat hun arbeidsrechtelijke positie in de Armed Forces Act 2006 is geregeld. Echter, zowel de CDS als de SG hebben toegezegd dat de bescherming voor militair personeel analoog is aan die van niet-militairen. Om dit te vergemakkelijken bestaat een vertrouwelijk meldpunt onder de naam 'Speak Out', dat rechtstreeks aan de Director Resources van het Landmacht HQ rapporteert.

b. In aanvulling op de rol van de DSA voor het ministerie van Defensie zijn er meerdere onderzoeksorganen met vergaande bevoegdheden om veiligheidsincidenten te onderzoeken. De 'Air Accidents Investigation Branch' (AAIB), 'Maritime Accidents Investigation Branch' (MAIB) and 'Rail Accidents Investigations Branch' (RAIB) zijn voorbeelden van dergelijke organen, die hun bevoegdheden aan lagere regelgeving ontleen.

¹¹¹ Dit betekent dat niet alleen de verklaring van een mogelijk 'schuldig' persoon niet in de genoemde procedures mag worden gebruikt, maar evenmin de verklaringen van andere personen, die de eerstgenoemde persoon mogelijk zouden kunnen 'beschuldigen'. De politie en het OM behouden vanzelfsprekend het recht om alle betrokkenen in hun eigen onderzoeken te horen.

¹¹² JSP 832, Section 4.25.

¹¹³ Artikelen 2 en 5 van de Perjury Act 1911; http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1911/6/pdfs/ukpga_19110006_en.pdf. Voor defensie-burgerpersoneel geldt een analoog regime.

¹¹⁴ AF(SI)R, regulation 12 jo. AFA, sections 42 jo. 164.

¹¹⁵ Ibid., regulation 18.

c. Sectie 20 van de Health and Safety at Work Act 1975 (HASAWA 75) kent bepaalde bevoegdheden aan de Health and Safety-inspecteurs toe. Deze omvatten o.m. de bevoegdheid om percelen binnen te treden, indien nodig voorwerpen in beslag te nemen en getuigen te horen, waarbij de getuigen aansluitend schriftelijk dienen te bevestigen dat zij naar waarheid hebben verklaard.¹¹⁶ Sectie 20(7) van de HASAWA 75 voorziet er in dat dergelijke verklaringen niet als bewijs in enige juridische procedure tegen de gehoorde persoon en/of diens partner mogen worden gebruikt.

2.7.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

a. Service Inquiries kunnen op zowel burger als militair personeel van het Ministerie van Defensie betrekking hebben.

b. Ook burgers kunnen ook worden verplicht om een getuigenis ten overstaan van een Service Inquiry onderzoekscommissie af te leggen indien zij daartoe formeel worden opgeroepen. Een dergelijke oproeping kan worden uitgereikt aan burgerpersoneel dat aan 'service discipline' is onderworpen (dat betreft een deel van het burgerpersoneel van de krijgsmacht van het VK dat in het buitenland is geplaatst), alsook aan eenieder die zich in het Verenigd Koninkrijk, op het eiland Man of in een Brits overzees gebiedsdeel bevindt. Deze laatste bepaling omvat vrijwel al het burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie. Indien aldus opgeroepen is het niet voldoen aan enige verplichting als getuige een 'overtreding'.

¹¹⁶ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/section/20>

2.8. Verenigde Staten

Deze paragraaf is gebaseerd op regelgeving die voor het gehele Ministerie van Defensie geldt en in aanvulling daarop - wanneer meer detail wenselijk is - op regelgeving van de US Army. De andere krijgsmachtdelen en diensten hebben vergelijkbare regelingen.

2.8.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grote) bedrijfsongevallen ?

Ongevallen en voorvallen worden in klassen ingedeeld, op basis van de 'ernst', vooral in termen van gevolgen voor het personeel (doden, gewonden, arbeidsongeschiktheid) en geldelijke waarde. Een ongeval dat het verlies van levens of volledige arbeidsongeschiktheid tot gevolg heeft is altijd een 'klasse A' ongeval. Een voorval met geldelijke schade tussen de \$ 5.000 en \$ 20.000, zonder persoonlijke gevolgen, is altijd een 'klasse E' ongeval. Het niveau waarop ongevalsonderzoeken worden gelast varieert met de ernst van het ongeval. De onderzoeken voor klasse 'A' en 'B' ongevallen worden op het niveau van de 'General Court-Martial Convening Authority'¹¹⁷ geautoriseerd. Dit is in het algemeen het generaal-majoor- of vergelijkbaar niveau. Hoe ernstiger het ongeval, des te hoger het niveau.¹¹⁸

2.8.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

a. Afhankelijk van de ernst en het karakter van het ongeval wordt er een ongevalsveiligheidsonderzoek en/of een administratief (ook wel 'juridisch') onderzoek ingesteld. De specifieke regelgeving voor elk van deze onderzoeken bepaalt het type onderzoekscommissie en de toepasselijke procedurele voorschriften.

b. In het geval van een klasse 'A' of 'B' ongeval bepaalt de Directeur 'Army Safety' of er een centraal dan wel decentraal ongevalsonderzoek wordt gehouden. De onderzoekscommissies voor dit type onderzoeken bestaan uit tenminste 3 leden, niet behorend tot het onderdeel waar het ongeval heeft plaatsgevonden. Minder ernstige ongevallen kunnen worden onderzocht door officieren, veiligheidsofficieren of onderofficieren. Voor de US Army zijn de status en bevoegdheden van de bevoegdheden geregeld in het voorschrift AR 385-10 (The Army Safety Program).¹¹⁹

c. Wanneer het ongeval middels een 'administratief onderzoek' wordt onderzocht kan het hetzij door een enkele 'Officier van Onderzoek' hetzij door een 'Commissie van Officieren' worden onderzocht. In het laatste geval gelden meer gedetailleerde voorschriften. Voor de US Army zijn de status en bevoegdheden van deze commissies geregeld in Army Regulation 15-6 (Procedures for Administrative Investigations and Boards of Officers).¹²⁰

2.8.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Er zijn drie gerelateerde maar onderscheiden types ongevalsonderzoeken:

(1) het ongevalsveiligheidsonderzoek, met als doel ongevallen en vergelijkbare voorvallen te voorkomen¹²¹.

(2) het administratieve (ook wel 'juridische') onderzoek. Dit onderzoek heeft tot doel alle feiten en omstandigheden vast te stellen en al het beschikbare bewijsmateriaal zeker te stellen, met het oog op het gebruik daarvan in juridische procedures, bij claims, voor tuchtrechtelijke doeleinden en arbeidsrechtelijke sancties, alsook voor openbaarmaking in de zin van de Wet Openbaarheid van

¹¹⁷ Dit is specifiek voor het US militair-juridisch systeem: het niveau waarop een krijgsraad met volledige bevoegdheden kan worden ingesteld.

¹¹⁸ Army Regulation (AR) 385-10, para 3-13.

¹¹⁹ AR 385-10, para's 3-13, 3-14, 3-15

¹²⁰ AR 15-6, para 1-6.

¹²¹ Department of Defence Instruction (DoDI) 5400.7, encl. 4, pt. 3. Zie ook AR 385-10, para 3-2.

Bestuur.¹²² Een administratief onderzoek kan tegelijkertijd met een veiligheidsonderzoek plaatsvinden, maar mag dit niet hinderen of bemoeilijken.¹²³

(3) het strafrechtelijk onderzoek. Dit type onderzoek geschiedt op basis van strafrechtelijke en strafvorderingswetgeving. Een ongevalsveiligheidsonderzoek en een administratief onderzoek kunnen wel tegelijkertijd met een strafrechtelijk onderzoek plaatsvinden, maar mogen dit niet hinderen of bemoeilijken. Tussen het strafrechtelijke onderzoek en de overige onderzoeken vindt een nauwe afstemming plaats, zo ver als de juridische mogelijkheden dit toelaten, hetgeen de resultaten van alle onderzoeken in positieve zin zal beïnvloeden.¹²⁴ (Zie echter paragraaf 4 hierna voor de beperkingen ten aanzien van de uitwisseling van gegevens tussen de verschillende onderzoeken.)

b. Ieder onderzoek heeft een verschillend doel; indien een strafrechtelijk onderzoek is ingesteld heeft dat voorrang op de andere typen onderzoeken. In het geval van een overlijden, niet onder gevechtsumstandigheden, heeft het onderzoek naar een mogelijke strafrechtelijke oorzaak van dat overlijden prioriteit boven alle andere onderzoeken, totdat vast staat dat de dood niet (mede) aan strafbare gedragingen te wijten is geweest.¹²⁵ In het algemeen geldt dat wanneer bij het veiligheidsonderzoek bewijsmateriaal wordt aangetroffen dat er op wijst dat het ongeval mogelijk door strafbaar handelen is veroorzaakt, het ongevalsveiligheidsonderzoek wordt onderbroken, hangende het strafrechtelijk onderzoek.

2.8.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

a. Een veiligheidsonderzoek kan parallel aan een strafrechtelijk onderzoek ondervinden, maar er is geen 'samenwerking' waar het gaat om de uitwisseling van zgn. 'geprivilegieerde informatie' – zie hierna. Indien een onderzoekscommissie op bewijsmateriaal stuit dat wijst op strafbaar handelen met een oorzakelijke verband tot het ongeval zal het ongevalsveiligheidsonderzoek worden onderbroken en zal het bevoegde militaire 'Criminal Investigation Command' (CIC) worden geïnformeerd. De voorzitter van de onderzoekscommissie is gehouden het noodzakelijke bewijsmateriaal aan het CIC te overhandigen, met uitzondering van die getuigenverklaringen die zijn verkregen onder de belofte dat de aldus verstrekte informatie uitsluitend voor ongevalspreventie-doeleinden zou worden gebruikt. In dat geval zal de voorzitter niet die getuigenverklaringen aan het CIC verstrekken, maar volstaan met een nominatieve lijst van de geïnterviewde personen. De voorzitter zal evenmin de individuele verklaringen of specifieke opmerkingen met de CIC delen die bij de onderzoekscommissie de aanleiding vormden voor het vermoeden van een strafbaar feit.¹²⁶

b. Ingevolge de 'Uniform Code of Military Justice' is de volgende algemene regel op militaire onderzoekers van toepassing: "Niemand (...) mag een aangeklaagde of iemand die van een vergrijp wordt verdacht ondervragen of een verklaring afnemen, zonder hem eerst op de aard van de beschuldiging te wijzen en hem er op te attenderen dat hij niet verplicht is een verklaring af te leggen omtrent het vergrijp waarvoor hij is aangeklaagd of waarvan hij wordt verdacht en dat al hetgeen hij verklaart in een procedure voor de krijgsraad als bewijs tegen hem kan worden gebruikt." Een dergelijke 'cautie' is daarom verplicht, wanneer een onderzoeker strafrechtelijke aansprakelijkheid vermoedt.¹²⁷

¹²² DoDI 5400.7, encl. 4, pt. 1.

¹²³ AR 15-6, para 1-6d(3).

¹²⁴ AR 195-2, para 3-3, a.(4).

¹²⁵ AR – 385, para 3-10, sub e.

¹²⁶ AR 385-10, para 3-12. Er zijn uitzonderingen waarin een partij toch toegang mag krijgen de geprivilegieerde informatie. De 'Jenks Act', 18 U.S.C. 3500 (Federale wetgeving) staat een beperkte uitzondering toe, wanneer de het recht op een behoorlijke rechtsgang voor een verdachte in het geding is. Zie ook DoDI 6055.07, Encl. 5, paragraaf 10. Er zijn ook situaties waarin overheidsadvocaten (toch) toegang mogen hebben tot geprivilegieerde informatie, teneinde het privilege te kunnen verdedigen. Dit zijn twee voorbeelden van uitzonderingen op de hoofdregel.

¹²⁷ Article 31 UCMJ, (10 U.S.C 831).

2.8.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen ?

a. Hier is van belang te onderkennen dat de US Army twee soorten rapportages van ongevalsveiligheidsonderzoeken onderscheidt: rapportages voor 'beperkt gebruik' (BG) resp. rapportages voor 'algemeen gebruik' (AG).¹²⁸ BG-ongevalsrapportages worden uitsluitend gebruikt voor het voorkomen van toekomstige ongevallen. Deze rapportages omvatten alle onderzoeken op het vlak van luchtvaart- en 'eigen vuur'-ongevallen en de ongevallen met complexe systemen en 'uniek' militair materiaal (zoals schepen, geleide wapens, lasers en gepantserde voertuigen), alsmede van ongevallen tijdens operationele inzet en oefeningen. Aangezien veel van deze informatie alleen verkrijgbaar is van personen die direct of indirect bij het ongeval betrokken waren, moet er een methode beschikbaar zijn om een vrije en open uitwisseling van die informatie te bewerkstelligen, zonder dat de betrokkene er bezorgd voor hoeft te zijn dat hij in staat van beschuldiging wordt gesteld of anderszins negatieve gevolgen van zijn verklaring kan ondervinden.

b. De zgn. 'belofte van vertrouwelijkheid' is alleen toegestaan bij BG-rapportages. In BG-onderzoeken kan aan een getuige de mogelijkheid worden geboden om een verklaring onder de 'belofte van vertrouwelijkheid' af te leggen, indien de getuige niet bereid is om een volledige verklaring af te leggen *zonder* die belofte en wanneer de onderzoekscommissie van oordeel is dat het noodzakelijk is dat de getuige een verklaring aflegt. De 'belofte van vertrouwelijkheid' moet expliciet worden gegeven en schriftelijk worden vastgelegd. Zij mag alleen worden gegeven wanneer er daadwerkelijk behoefte aan is. Veiligheidsonderzoekers dienen de getuige te informeren dat de 'belofte van vertrouwelijkheid' alleen geldt voor die informatie die uitsluitend aan de veiligheidsonderzoeker is gegeven. De belofte geldt niet wanneer de getuige die zelfde informatie ook aan anderen wordt verstrekt. Informatie die onder de 'belofte van vertrouwelijkheid' aan veiligheidsonderzoekers is verstrekt wordt in een eventuele WOB-procedure niet openbaar gemaakt.

c. Informatie verstrekt onder de 'belofte van vertrouwelijkheid' wordt 'geprivilegieerde veiligheidsinformatie' genoemd. Dit 'veiligheidsprivilege' vindt zijn grondslag in de voor het ministerie van Defensie geldende noodzaak om oorzaken van ongevallen snel en accuraat vast stellen, teneinde herhaling te voorkomen en de operationele gereedheid te behouden.¹²⁹ De plicht om 'geprivilegieerde veiligheidsinformatie' te beschermen is belegd op het hoge niveau van de hoofden van de Defensieonderdelen.¹³⁰ 'Geprivilegieerde veiligheidsinformatie' mag uitsluitend voor veiligheidsdoeleinden worden gebruikt. Meer specifiek: om ongevallen te voorkomen en de gevolgen van ongevallen, in termen van letsel en materiële schade, te beperken.

d. 'Geprivilegieerde veiligheidsinformatie' mag niet worden:

- (1) gebruikt, gedeeld of openbaar gemaakt, anders dan in de regelgeving voorzien;
- (2) benut ten behoeve van tuchtrechtelijke procedures of arbeidsrechtelijke sancties en evenmin ten behoeve van het vaststellen van misdragingen of de mate van (medische) inzetbaarheid, noch als bewijsmateriaal voor een beoordelingscommissie;
- (3) benut voor de vaststelling van aansprakelijkheid bij administratieve claims of ten behoeve van juridische procedures, noch pro, noch contra de overheid.¹³¹

e. De ongevalsrapporten voor Algemeen Gebruik bevatten de onderzoeksgegevens van alle overige US Army ongevallen. De AG-rapporten zijn bedoeld voor ongevalspreventie en worden binnen het ministerie van Defensie niet gebruikt voor het nemen van administratieve of tuchtrechtelijke maatregelen c.q. sancties. Getuigen worden daaromtrent geïnformeerd. In geval van

¹²⁸ AR 385-10, para 3-10.

¹²⁹ DoDI 6055.7, Encl. 5., para 1 and 2.

¹³⁰ DoDI 6055.07, Encl. 2, para 4.a.

¹³¹ DoDI 6055.07, Encl. 5, para 4.

een eventuele WOB-procedure worden afgelegde verklaringen wel openbaar gemaakt, maar op een niet tot de persoon te herleiden wijze.¹³²

f. In het geval van een administratief ('juridisch') onderzoek hebben Officieren van Onderzoek en Commissies van Officieren brede toegang tot het relevante bewijsmateriaal, maar indien er parallel een ongevalsveiligheidsonderzoek wordt gehouden is die toegang beperkt tot uitsluitend niet-geprivilegieerde informatie.¹³³

2.8.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

De regimes zijn vergelijkbaar, maar niet identiek. Bijvoorbeeld: in een administratief of strafrechtelijk onderzoek heeft het Defensie-burgerpersoneel en overig civiel personeel geen recht op de 'cautie'-procedure zoals voor militair personeel omschreven in de 'Uniform Code of Military Justice'.¹³⁴ Zij kunnen zich natuurlijk wel beroepen op de vergelijkbare – maar niet geheel identieke – grondwettelijke waarborgen. Voorts zijn de juridische onderzoeksbevoegdheden bij de strafrechtelijke en administratieve onderzoeken jegens Defensie-burgerpersoneel minder vergaand dan jegens militairen. Om strafrechtelijke vervolging van burgerpersoneel te initiëren moeten de onderzoeksresultaten aan de bevoegde civiele openbare aanklager worden gezonden. Dat is in het algemeen het Openbaar Ministerie van het ministerie van Justitie. Tenslotte is ook het administratiefrechtelijke sanctiestelsel verschillend voor militair respectievelijk burgerpersoneel.

¹³² AR 385-10, para 3-10 b.

¹³³ AR 15-6, para 3-7 b.(2).

¹³⁴ Article 31 UCMJ, (10 U.S.C. 831).

2.9. Zweden¹³⁵

2.9.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

2.9.2 Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

Binnen de krijgsmacht zijn er twee instanties specifiek belast met het doen van onderzoeken naar ongevallen en voorvallen, te weten de Veiligheidsinspectie en de Militaire Luchtvaartinspectie.

a. De Veiligheidsinspectie (SÄKINSP) is een onafhankelijke eenheid van de Defensiestaf, die onafhankelijk de operationele veiligheid van de strijdkrachten beoordeelt en controleert, op het terrein van de militaire grondveiligheid en militaire maritieme veiligheid. Het hoofd van de veiligheidsinspectie is direct ondergeschikt aan de CDS. De veiligheidsinspectie is verdeeld in twee secties: een Landveiligheidsinspectie en een Maritieme veiligheidsinspectie.

b. De Landveiligheidsinspectie (MARKI) stelt regels en ontwerpt voorschriften en handleidingen en voert de inspectie en supervisie van militaire grondveiligheid uit bij alle onderdelen, inclusief internationale operaties en bij scholen.

c. De Inspectie voor maritieme veiligheid (SJÖI) ontwerpt voorschriften en voert toezichtactiviteiten uit. Deze inspectie voert o.m. zeewaardigheidsinspecties van oorlogsschepen en duikveiligheidsinspecties uit.

d. De Militaire Luchtvaartinspectie (FLYGI) is eveneens een onafhankelijke eenheid van de Defensiestaf die waar het gaat om het uitoefenen van toezicht rechtstreeks onder de regering staat. In de overige aangelegenheden ressorteert de Militaire Luchtvaartinspectie onder de CDS. Voorschriften voor de militaire luchtvaart worden opgesteld door de Militaire Luchtvaartinspectie en vastgesteld door de CDS.

f. Waar het gaat om ongevalsveiligheidsonderzoeken is de Statens haverikommission (SHK) op nationaal niveau de onafhankelijke civiele autoriteit die bevoegd is op alle terreinen, inclusief binnen de krijgsmacht, veiligheidsonderzoeken te doen. De SHK heeft een eigen wettelijke grondslag en onderzoekt alle ongevallen waarbij een of meer dodelijke slachtoffers resp. meerdere gewonden te betreuren zijn. De SHK kan ook lichtere ongevallen onderzoeken, wanneer dat uit een veiligheidsperspectief noodzakelijk wordt geacht. De Inspecties van de krijgsmacht onderzoeken in het algemeen de lichtere ongevallen op het gebied van vliegveiligheid en maritieme veiligheid en kunnen daarbij onderzoekscommissies instellen die gebruik kunnen maken van de op de SHK toepasselijke wetgeving. In het algemeen kan de krijgsmacht ook zelf een onderzoek instellen, naast dat van de SHK. De SHK heeft evenwel de bevoegdheid te bepalen dat zij het onderzoek doet, in plaats van de krijgsmacht.

2.9.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

a. Parallel aan een ongevalsveiligheidsonderzoek kan een strafrechtelijk onderzoek plaatsvinden, indien het vermoeden bestaat dat een strafbaar feit is begaan. Indien de SHK een onderzoek uitvoert en bewijs aantreft op grond waarvan het vermoeden ontstaat dat er opzettelijk

¹³⁵ De informatie in deze paragraaf is afkomstig van de Swedish Accident Investigation Authority (Statens HaveriKommission (SHK)) en de website van de Zweedse Strijdkrachten. Het ministerie van Defensie was niet in de gelegenheid alle vragen voor de sluitingsdatum van het onderzoek te beantwoorden.

een (ernstig) strafbaar feit is begaan, is de SHK gehouden de justitiële autoriteiten te informeren en ook die informatie over te dragen die normaliter vertrouwelijk is. In geval van een vermoeden van nalatigheid wordt dergelijke informatie in het algemeen niet aan de justitiële autoriteiten overgedragen, tenzij er sprake is van grove nalatigheid. In een dergelijk geval vindt de beoordeling plaats door een van de commissievoorzitters van de SHK, allen voormalig rechters. Een dergelijk besluit kan in rechte worden getoetst. Voor zover bij de SHK bekend heeft overdracht van informatie op grond van deze verplichting nog nooit plaatsgevonden, omdat de verdenkingen niet voldoende zwaar waren. In de gevallen dat de SHK heeft geweigerd informatie over te dragen is zij nimmer in het ongelijk gesteld.

b. Wanneer het ongevalsveiligheidsonderzoek parallel plaatsvindt aan het strafrechtelijk onderzoek coördineren de SHK en de politie c.q. het Openbaar Ministerie hun onderzoeksactiviteiten. Beide onderzoeken hebben gelijke voorrang. Fysiek bewijsmateriaal wordt in het algemeen gedeeld. De SHK kan gebruik maken van justitiële informatie, inbegrepen door de politie afgenomen verhoren, maar de justitiële autoriteiten kunnen geen gebruik maken van de door de SHK afgenomen verklaringen, tenzij zich de hierna te bespreken uitzondering voordoet. De SHK kan de politie om assistentie verzoeken, indien dat noodzakelijk is voor het verkrijgen van bewijsmateriaal of toegang tot een locatie.

2.9.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

De verslagen van door de SHK afgenomen verhoren zijn vertrouwelijk – tenzij de sub. 5 te bespreken uitzondering zich voordoet - en bij het horen van getuigen wordt geen cautie uitgesproken. De getuigen worden niet onder ede gehoord. In het onwaarschijnlijke geval dat een getuige niet met de SHK wenst mee te werken heeft de SHK de mogelijkheid het verhoor in een gerechtelijke zitting en onder ede te laten plaatsvinden. Van deze mogelijkheid is voor zover bekend nog nooit gebruik gemaakt hoeven worden. Zou dat wel plaatsvinden, dan is aan te nemen dat een dergelijk verhoor openbaar is en er een cautie van toepassing is.

2.9.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

a. Op grond van hoofdstuk 30, sectie 23 van de Public Access to Information and Secrecy Act zijn de verhoren van getuigen door de SHK en de verslagen daarvan vertrouwelijk. Voor luchtvaart- en maritieme ongevallen gelden aanvullende vertrouwelijkheidsregels, onder meer op basis van Europese regelgeving. De SHK stelt de hoorverslagen niet ter beschikking aan het ministerie van Defensie, zodat deze niet als grondslag voor het nemen van tuchtrechtelijke of administratiefrechtelijke maatregelen kunnen worden benut.

b. Er is een belangrijke uitzondering op de hierboven beschreven vertrouwelijkheid. De justitiële autoriteiten en politie hebben op grond van de Public Access to Information and Secrecy Act wel toegang tot de vertrouwelijke informatie indien een specifieke persoon wordt verdacht van het plegen van een strafbaar feit en voor dat feit een gevangenisstraf kan worden opgelegd, waarbij aannemelijk moet zijn dat een strafrechtelijke procedure zal leiden tot een zwaardere straf dan een geldboete.

c. In Zweden gelden weinig beperkingen waar het gaat om de toelaatbaarheid van bewijsmateriaal in gerechtelijke procedures. Indien de politie de beschikking heeft over een document of indien het openbaar is kan het in een strafrechtelijke procedure worden toegelaten, waarbij het gerecht vervolgens de aan het bewijs toe te kennen waarde zal bepalen. De rapportages van de SHK zijn openbaar en kunnen in juridische procedures worden benut. Aangezien deze rapportages geen uitspraak doen over aan personen toe te rekenen schuld of nalatigheid en ze in het algemeen meerdere oorzakelijke factoren in beeld brengen worden ze zelden door het openbaar ministerie en incidenteel door de verdediging gebruikt.

2.9.6. Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Ja.

2.10. Zwitserland

2.10.1. Hoe en op welke niveaus houdt uw Ministerie van Defensie interne onderzoeken bij (grotere) bedrijfsongevallen ?

Bedrijfsveiligheidsonderzoeken vinden in het algemeen plaats op bataljonsniveau of hoger. Bij ernstige militaire ongevallen kan de Oberauditoriat¹³⁶ een strafrechtelijk onderzoek instellen om bewijs en feiten te verzamelen en aansluitend tot vervolging over te gaan.¹³⁷ Bij ernstige civiele ongevallen met vliegtuigen, schepen, treinen, bussen of kabelbanen is de Zwitserse veiligheidsonderzoeksorganisatie (SUST) verantwoordelijk voor het ongevalsveiligheidsonderzoek.¹³⁸

2.10.2. Stelt uw Ministerie van Defensie specifieke onderzoekscommissies in voor deze onderzoeken ? Zijn de status en de bevoegdheden van deze commissies in formele zin geregeld ?

a. Specifiek voor luchtvaartongevallen is de Defence Aviation Safety Investigation Board administratief ondergebracht bij de Military Aviation Authority, welke ressorteert onder de staf van de Commandant de Strijdkrachten. In het uitoefenen van haar professionele taken, in het bijzonder in het kader van onderzoeken is haar onafhankelijkheid gegarandeerd door rechtstreeks aan het Hoofd van het Federal Department of Defence, Civil Protection and Sport te rapporteren. Zulks geschiedt op basis van ICAO Annex 13.¹³⁹ Deze ongevalsveiligheidsonderzoeken hebben tot doel de veiligheid van de militaire luchtvaart te verhogen en ongevallen en incidenten te voorkomen. De DASIB is echter niet verantwoordelijk voor het beoordelen van civiele of strafrechtelijke aansprakelijkheid.

b. Bij het militaire justitieapparaat een specifiek opgeleide afdeling met onderzoekers en aanklagers ondergebracht. De onderzoeksbevoegdheid is gebaseerd op formele wet- en regelgeving.¹⁴⁰

2.10.3. Kan een dergelijk intern onderzoek samenvallen met een strafrechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van het zelfde ongeval ? Zo ja, hoe ?

Indien sprake is van een ongeval met dodelijke slachtoffers of ernstige schade kan het ongevalsveiligheidsonderzoek en het strafrechtelijk onderzoek door dezelfde autoriteit worden geïnitieerd. Een intern onderzoek voorkomt niet een strafrechtelijk onderzoek en omgekeerd is dit ook het geval. Een commandant heeft de bevoegdheid om een voorlopig onderzoek, gericht op het verzamelen van bewijs en feiten, in te stellen en vervolgens aan de Oberauditor te verzoeken om een strafrechtelijk onderzoek en eventueel vervolging in te stellen. Indien de betreffende commandant evenwel een dergelijk verzoek niet doet is de Oberauditor bevoegd het onderzoek en de vervolging op eigen titel te initiëren. Strafvervolgingsautoriteiten worden ondersteund in het doen van onderzoeken en gegevens en relevante documenten uit interne onderzoeken worden op verzoek ter beschikking gesteld.

2.10.4. Welk intern beleid en regelgeving is – in voorkomend geval - van toepassing om te voorkomen dat medewerkers zichzelf (in strafrechtelijke zin) belasten, wanneer zij aan een intern onderzoek meewerken ?

Betrokken personeel zijn verplicht als getuige aan interne onderzoeken mee te werken, vragen te beantwoorden en stukken in te brengen.¹⁴¹ Het Zwitserse recht kent verschillende aanvullende

¹³⁶ Bureau van de advocaat-generaal, bij de Zwitserse strijdkrachten.

¹³⁷ Militärstrafprozess, art. 102 en 103.

¹³⁸ Verordnung über die Sicherheitsuntersuchung von Zwischenfällen im Verkehrswesen, art.1.

¹³⁹ <https://www.vtg.admin.ch/en/organisation/armed-forces-staff/maa/safety-management.html>.

¹⁴⁰ Verwaltungsverfahrensgesetz (Bestuursprocesrecht), Militärstrafprozess en afgeleide regelgeving.

¹⁴¹ Verwaltungsverfahrensgesetz, art.13.

regels die zien op de plicht om aan een Defensie-intern onderzoek mee te werken. Interne onderzoeksrapporten en hoorverslagen kunnen derhalve zelfincriminerende informatie bevatten. De plicht tot medewerking geldt evenwel niet indien een persoon formeel wordt gehoord als getuige of verdachte in een strafrechtelijke procedure en hij/zij is gewezen op het zwijgrecht. Het Verwaltungsverfahrensgesetz staat gebruik van verklaringen, afgelegd tijdens Defensie-interne onderzoeken, in een strafrechtelijke procedure alleen toe indien de getuige/verdachte daarmee instemt.¹⁴² Deze regel is afgeleid van het '*nemo tenetur*' beginsel.

2.10.5. Is er nationale wetgeving of andere regelgeving van toepassing die hetzij de medewerkers beschermt tegen, hetzij strafvorderlijke autoriteiten juist in staat stelt om de volledige rapporten en verklaringen van een onderzoek te verkrijgen.

Het strafrecht geeft de justitiële autoriteiten de bevoegdheid om de beschikking te krijgen over volledige interne onderzoeksrapporten en hoorverslagen. Medewerkers genieten echter bescherming aangezien een zelfincriminerende verklaring als bewijs tijdens een strafrechtelijke procedure buiten beschouwing zal worden gelaten, tenzij de verdachte instemt met het gebruik ervan.

2.10.6 Zijn de hiervoor bedoelde juridische regimes identiek voor militair en burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie ?

Ja.

¹⁴² Ibid., art.24.

Achtergrondinformatie

1. Verdrag inzake de internationale burgerluchtvaart, Chicago, 07 december 1944, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0005507/2017-10-23>
2. Verordening (EU) nr. 996/2010 van het Europees Parlement en de Raad inzake onderzoek en preventie van ongevallen en incidenten in de burgerluchtvaart, 20 oktober 2010, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0035:0050:EN:PDF>
3. Verordening (EG) nr. 1406/2002 van het Europees Parlement en de Raad tot oprichting van een Europees Agentschap voor maritieme veiligheid, 27 juni 2002, <https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vitgbgic1kyw>
4. European Court of Human Rights, Case of Saunders v. United Kingdom, Application no. 19187/91, Judgement, Strasbourg, 17 December 1996, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["19187"\],"sort":\["appnoyear%20Ascending,appnocode%20Ascending"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58009"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
5. Nederland
 - a. Rijkswet Onderzoeksraad voor Veiligheid, 2 december 2004, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0017613/2010-10-10>
 - b. Regeling van de Minister van Defensie, houdende werkwijze en bevoegdheden van de Inspectie Veiligheid Defensie, Nr. BS2018027881, 3 april 2019, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-21612.html>
 - c. SG A/005 Melden voorvallen, 25 mei 2018
 - d. SG A/989 Protocol interne onderzoeken Defensie, 24 jan 2017
 - e. Aanwijzing CDS 344, Calamiteiten en ongevallenmanagement Defensie, 8 februari 2013
 - f. Brief Minister van defensie aan Voorzitter Tweede Kamer, BS2018030619, Toezegging lid Bosman (VVD) - onafhankelijk onderzoek, 17 december 2018
6. België
 - a. Strafwetboek 1867, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a.pl
 - b. Wetboek van strafvordering 1808, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a.pl
 - c. Sociaal Strafwetboek 2010 http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a.pl
 - d. Codex over het welzijn op het werk 2017, <http://www.werk.belgie.be/moduleDefault.aspx?id=1958>
 - e. ACOT-SPS-DOCDIR-LVIQ-001, Land Accident Investigation Principles, 31 maart 2015
 - f. ACOT-SPS-ORGA-CSXQ-001, Duties of the Aviation Safety Investigation Board (ASIB), 2 augustus 2016
 - g. ACOT-GID-DOCSOP-ASDQ-201, Air Safety Investigations, 27 mei 2019
 - h. ACOT-SPS-NATTOI-PNXQ-004, Air accidents and forced landings of (military) aircraft on the BEL territory, 20 april 2016
 - i. ACOT-SPS-DOCSOP-NBOC-200, Naval accidents, 9 mei 2017
 - j. ACWB-APG-INSPECT-001Y, Positioning and skills of the Labour Inspectorate, 28 juni 2010
7. Canada
 - a. Canadian Charter of Rights and Freedoms, Part I of the Constitution Act, 1982, being Schedule B to the Canada Act 1982, 1982, c 11, <https://humanrights.ca/story/the-canadian-charter-of-rights-and-freedoms>
 - b. Criminal Code of Canada, R.S.C. 1985, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/>

- c. Canada Evidence Act, R.S.C. 1985, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-5/>
 - d. National Defence Act, R.S.C. 1985, <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/N-5/page-63.html>
 - e. Military Rules of Evidence, C.R.C., c. 1049, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/Regulations/C.R.C., c. 1049/index.html>
 - f. Queen's Regulations and Orders for the Canadian Forces, Volume I – Administration – Chapter 21, Summary Investigations and Boards of Inquiry
 - g. Queen's Regulations and Orders for the Canadian Forces, Volume II – Disciplinary – Chapter 106, Investigation of Service Offences
 - h. Defence Administrative Orders and Directives, 7002-0, Boards of Inquiry and Summary Investigations
 - i. Defence Administrative Orders and Directives, 7002-1, Boards of Inquiry
 - j. Defence Administrative Orders and Directives, 7002-2, Summary Investigations
 - k. Defence Administrative Orders and Directives, 7002-3, Subjects of Investigation and References
 - l. Defence Administrative Orders and Directives, 7002-4, Examination of Witnesses
 - m. Travers v. Canada, [1993] FCJ 833 (Fed Ct Trial Div)
 - n. Gordon v. Canada (Minister of National Defence), 2005 FC 335
8. Denemarken
- a. Criminal code 1930, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/34/Denmark/show>
 - b. Administration of Justice Act 1916
 - c. Military Penal Code 2006
http://iccdb.webfactional.com/documents/implementations/pdf/Denmark_-_Military_Penal_Code_2005EN.pdf
 - d. Military Administration of Justice Act 2005,
<http://www.fauk.dk/english/Documents/Engelsk%20MRL.pdf>
9. Duitsland
- a. Strafprozessordnung 1950, <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html>
 - b. Soldatengesetz 1956, <https://www.gesetze-im-internet.de/sg/BJNR001140956.html>
 - c. Zentrale Dienstvorschrift A-2160/6, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung, maart 2019
 - d. Zentralvorschrift A1 – 273/2-8901, Behandlung von Unfälle und Zwischenfälle mit militärischen Luftfahrzeugen
 - e. Zentral Dienstvorschrift A 2070/1, Behandlung von Vorkommnissen und Vorfälle mit Waffen und Munition und Mängel an Waffen und Munition, 29 september 2016
 - f. Bereichsvorschrift C1-280/0-3103, Durchführung des Haverienuntersuchungsverfahrens in der Deutschen Marine, 11 oktober 2016,
10. Frankrijk
- a. Code pénal, 1 mars 1994,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071029&dateTexte=19940228>
 - b. Code procedure pénal, 23 décembre 1958,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000339261&categorieLien=cid>
 - c. Code de la Défense, 20 décembre 2004,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071307>
 - d. Code des transports, novembre 2010,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000023086525&dateTexte=20101202>

- e. Code du travail, 1 mars 2008,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072050>
- f. Décision du Conseil d'Etat du 1er février 2019 relative à des déclarations mensongères effectuées au cours d'une enquête de commandement,
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?oldAction=rechJuriAdmin&idTexte=CETATEXT000038088244&fastReqId=599294071&fastPos=1>
- g. Instructie nr. 33/DEF/DPC/HS betreffende de bij ernstige arbeidsongevallen tijdens het werk of de dienst te volgen procedures waarbij burgerpersoneel betrokken is, 20 juni 1977
- h. Instructie nr. 53/DEF/EMMM/ROJ, Procedure in geval van een ernstig of belangrijk incident – commandantenonderzoeken, 8 februari 2013
- i. Instructie nr. 241/DEF/IdA/IdA/G.IdA/NP, Commandantenonderzoeken in het gezamenlijke kader, 30 oktober 2013
- j. Beschikking betreffende de uitoefening van de bevoegdheden van de werkgroep van de groep van gespecialiseerde inspecteurs van de algemene controle op de strijdkrachten, 16 juni 2015
- k. Circulaire nr. 2221/DEF/CGA/IS/PT/ITA betreffende de voorwaarden voor de controle door de arbeidsinspectiedienst van de strijdkrachten op de toepassing van de Code du travail op het personeel van overheidsbedrijven en instellingen die werkzaam zijn bij het Ministerie van Defensie, 17 juli 2015

11. Noorwegen

- a. Criminal Code 1902,
https://www.legislationline.org/download/action/download/id/8289/file/Norway_Penal_Code_am2017_en.pdf
- b. Criminal Procedure Act 1981,
http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=68580
- c. Act Governing Investigation of Accidents and Incidents in the Armed Forces 2016
- d. Regulations on investigation of accidents and incidents in the armed forces, 21 augustus 2017.
- e. Chief of Defence Staff, Provision for investigations of accidents and incidents determined for use in the Armed Forces, CHOD, May 2019

12. Verenigd Koninkrijk

- a. Employment Rights Act 1996,
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/18/contents>
- b. Management of Health & Safety at Work Regulations 1999,
<https://www.legislation.gov.uk/uksi/1999/3242/contents/made>
- c. Reporting of Injuries, Diseases and Dangerous Occurrences Regulations 2013,
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/1471/contents/made>
- d. Defence Safety Authority Charter 2015,
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/517493/20150325-DSA_Charter.pdf
- e. Armed Forces Act 2006, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/52/contents>
- f. Civil Aviation Regulations 2018, SI 1996 No.2798, Investigation of Air Accidents and Incidents, <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1996/2798/contents/made>
- g. Armed Forces (Service Inquiries) Regulations 2008,
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2008/1651/body/made>
- h. Joint Service Publication (JSP) 832, Tri-Service Guide to Service Inquiries 2008.
- i. Land Forces Standing Order No 2307, Conduct and management of SIs and NSIs.

13. Verenigde Staten

- a. Uniform Code of Military Justice (10 U.S.C 831)
<https://www.loc.gov/item/uscode1958-002010047/>

- b. Occupational Safety and Health Act (OSHA) 1970, <https://www.osha.gov/laws-regs/oshact/completeoshact>
- c. The Jenks Act, 18 U.S.C. 3500 (Federal Law), <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3500>
- d. Executive Order 12196, Title 29, Code of Federal Regulation 1960, https://www.fs.fed.us/t-d/pubs/ppt_html/htm06672C02/document/cfr1960.pdf
- e. Department of Defense Instructions 6055.1, 6055.04, and 6055.07, Mishap Notification, Investigation, Reporting, and Record Keeping, June 2011 <https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodi/605507p.pdf>
- f. Army Regulation 15-6, Procedures for Administrative Investigations and Boards of Officers, 1 April 2016, https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/r15_6.pdf
- g. Army Regulation 190-30, Military Police Investigations, 1 November 2005, https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/r190_30.pdf
- h. Army Regulation 195-2, Criminal Investigation Activities, 15 May 2009, <https://fas.org/irp/doddir/army/ar195-2.pdf>
- i. Army Regulation 385-10, The Army Safety Program, 24 Feb 2017, <https://www.nrc.gov/docs/ML1117/ML111730477.pdf>

14. Zypern

- a. Swedish Penal Code 1962, <https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-penal-code/>
- b. Swedish Code of Judicial Procedure 1942, <https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-code-of-judicial-procedure/>
- c. The Accident Investigation Act (1990:712), https://www.havkom.se/assets/default/LUO_Engelska.pdf
- d. The Accident Investigations Ordinance (1990:717), https://www.havkom.se/assets/default/FUO_Engelska.pdf
- e. Ordinance providing instructions for SHK (2007:860), https://www.havkom.se/assets/default/SHKs_Instruktion_Engelska.pdf

15. Schweiz

- a. Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVG), SR 172.021, <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19680294/index.html>
- b. Militärstrafprozess (MStP), SR 322.1, 1979, <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19790061/index.html>
- c. Verordnung über die Sicherheitsuntersuchung von Zwischenfällen im Verkehrswesen (VSZV), SR 742.161, 2014, <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20141771/index.html>